

Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi

Yıl 10 / Özel Sayı
Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı

VAKANUVIS
International Journal of Historical Researches

Volume 10 / Special Issue
Special Issue for the Decennial of Vakanüvis

Sakarya

Eylül/ September- 2025

Yıl/Vol. 10, Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı (Special Issue for the Decennial of Vakanüvis)
Ekim/ October 2025 ISSN: 2149-9535

VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi

Yıl 10 Özel Sayı
Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı

VAKANÜVİS, uluslararası hakemli bir dergidir. Bahar ve Güz sayıları olmak üzere yılda iki kez yayımlanır. Ayrıca her yıl bir özel sayı yayımlanabilir. Derginin elektronik versiyonuna dergipark.org.tr/vakanuvis adresinden erişilebilir. Dergiye gönderilen makaleler, intihal olaylarının tespiti ve engellenmesi amacıyla Ithenticate intihal tespit programı ile denetlenmektedir.

VAKANUVIS International Journal of Historical Researches

Vol. 10 Special Issue
Special Issue for the Decennial of Vakanüvis

VAKANUVIS is a peer-reviewed bi-annual international academic journal, published as Spring and Fall issues. Also a special issue can be published every year. The electronic version of the journal can be read at dergipark.org.tr/vakanuvis. Author guidelines and editorial policies on submission of manuscripts can be found on the same website. VAKANÜVİS is using Ithenticate plagiarism detection software in order to detect and prevent plagiarism.

Sahibi ve Sorumlusu / Owner
Serkan YAZICI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Editor-in-Chief
Tufan TURAN

Editör Kurulu
M. Bilal ÇELİK, Serkan YAZICI, Fikrettin YAVUZ, Mustafa SARI, Zeynep İSKEFİYELİ

Yabancı Dil Editörleri
Mehmet KERİM, Abdoul Aziz AHMADOU, Bedri ŞAHİN, Efe YEŞİLDURAK, Tuğçe ÜNVER, Eray AKÇAY

ISSN 2149-9535
E-ISSN 2636-7777

DERGİNİN TARANDIĞI İNDEKSLER / VAKANUVIS IS INDEXED IN

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ/ RESEARCH ARTICLES

1 **Building Loyalty: The Role of Education in Ottoman Provincial Policy – The Case of Mardin**

Birgül Açıkyıldız

Sadakatin İnşası: Osmanlı Taşra Politikasında Eğitimin Rolü – Mardin Örneği

44 **Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Plevneli Memurlar**

İlyas Ak

Bureaucrats from Pleven in the Ottoman Bureaucracy according to the Sicill-i Ahvâl Registers

97 **Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın (ö. 1817) Zevcesi Ayşe Hanım'ın Muhallefâtı (ö. 1812)**

Abdurrahman Akdağ

The Muhallefât of Ayşe Hanım (d.1812), the Wife of Grand Vizier Yusuf Ziya Pasha (d.1817)

130 **Eskiçağda Toplumsal Cinsiyet Olgusu: Hititler Örneği**

Mehmet Yunus Aktürk – Orhan Bingöl

The Phenomenon of Gender in Antiquity: The Case of the Hittites

152 **An "Unimportant" Siege: The Siege of Kabul by Mirza Suleiman (1556)**

Yakup Aslan

"Önemsiz" bir Muhasara: Mirza Süleyman'ın Kabil Kuşatması (1556)

174 **Moğolların Güneybatı Asya'yı İşgaliyle Anadolu Ve Bilâdüşşam'da Yaşanan Kıtlıklar**

Abdülbaki Bozkurt

Famines in Anatolia and Bilad al-Sham after the Mongol invasion of Southwest Asia

215 **Fransız Diplomatik Belgelerinde Karadeniz Ve Doğu Anadolu Demiryolu Müzakereleri**

Onur Çapar

Negotiations on the Black Sea Railway and the East Anatolian Railway in French Diplomatic Documents

260 **Sivas Eyaletindeki Şehirli ve Köylü Kadınların Sosyo-Ekonomik Yaşamları ve Şikâyetleri (1752-1755)**

Buket Çelik

Socio-Economic Life and Complaints of Urban and Peasant Women in Sivas Province (1752-1755)

301 **Tarihçilerin Bakış Açısıyla Sözlü Tarih**

Hülya Çelik – Ayça Orhan

Oral History from the Perspectives of Historians

337 **1913 Islahat Projesi ve Rusya'nın Rolü**

Saliha Sevde Çelik

1913 Reform Project and the Role of Russia

383 **Fustel de Coulanges'ın Antik Site'si ve Tarihyazımına Yönelik Yaklaşımları**

Sait Emre Çiftçi

Fustel de Coulanges' The Ancient City and His Approaches to Historiography

408 **Sosyal ve Kültürel Yönleri ile Antik Roma'da Berberlik**

Sait Çil

Barbering in Ancient Rome: Social and Cultural Aspects

439 **19. Yüzyıl Osmanlı – Avrupa Mûsikî İlişkilerinde Mûzikâ-yı Hümâyun**

Murat Can Dilber

Mûzikâ-yı Hümâyun (The Imperial Band) in 19th Century Ottoman-European Musical Relations

457 **16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Seyahatnamelerinde Dokuma Terimleri Üzerine Bir İnceleme**

İbrahim Erdek – Yavuz Çelik

A Study of Weaving Terms in 16th and 17th Century Ottoman Travel Books

480 **Osmanlı Devleti'nden Erken Türkiye Cumhuriyeti'ne İstanbul'da Kızıl Hastalığı Üzerine Bir İnceleme (1880-1930)**

Ayşe Erkmen – Nevim Tüzün – Osman Erkmen

A Study on Scarlet Fever in İstanbul in the Ottoman Empire and the Early Turkish Republic (1880-1930)

515 **Köy Postası Dergisi'nde Köy Kalkınması Meselesi (1950-1954)**

Hacı Veli Gök

Village Development Issue in Köy Postası Magazine (1950-1954)

572 **Çin Tarihinde Ming Hanedanı Bürokratı Hai Rui (海瑞) Üzerine Bir İnceleme**

Feyza Görez

Hai Rui (海瑞): A Bureaucrat of the Ming Dynasty in Chinese History

605 **The Ottoman Struggle for Authority and Succession: From Absolute Rule to Dynastic Stability in the Reigns of Murad IV and Mehmed IV**

Birol Gündoğdu

Osmanlı'da İktidar ve Veraset Mücadelesi: IV. Murad ve IV. Mehmed Dönemlerinde Mutlak Hakimiyetten Hanedan İstikrarına

642 **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın İç Buhran Üçlemesinde Türkiye Siyasi Tarihinin İzleri: Bir Edebiyat-Siyaset İlişkisi İncelemesi**

Zafer Gürbüz

Traces of Turkish Political History in Ahmet Hamdi Tanpınar's Trilogy of Inner Turmoil: A Study on the Relationship Between Literature and Politics

677 Iran's Influence on Regional Processes During the Second Karabakhk War (2020) and Southern Azerbaijanis

Yegana Hacıyeva

İran'ın İkinci Karabağ Savaşı (2020) Sırasında Bölgesel Süreçler Üzerindeki Etkisi Ve Güney Azerbaycanlılar

697 Endonezya'nın Hollanda'dan Bağımsızlığını Kazanma Mücadelesi

Nesrin Hangül

Indonesia's Struggle of Achieving Her Independence from The Netherlands

730 Osmanlı İmparatorluğu'nda Temlîk Uygulamasının Dinî Hayrata Dönüşmesine Bir Örnek: Deli Hüseyin Paşa'nın Haremeyn Vakfı

Tahsin Hazırbulan

An Example of the Conversion of the Temlik Practice into Religious Charity in the Ottoman Empire: Deli Hüseyin Pasha's Haremeyn Foundation

773 Trabzon Kent Merkezinde Hristiyan Nüfusun Artışı ve Nedenleri

Erdal Hürol

Increase of Christian Population in Trabzon City Center and its Reasons

815 Hınçak Cemiyeti Liderlerinden Sabah Gülyan Ve "Genç Türkiye" İsimli Eseri

Ayşenur Kalyoncu

Sabah Gülyan, one of the leaders of the Hınçak Society, and his work titled "Young Turkey"

843 The Techniques of Gold Work Embroidery in Azerbaijan

Farida Khalilova

Azerbaycan'da Altın İşleme Teknikleri

858 Holokost ve Anti-Semitizm Gölgesinde Yerleşimci Kolonyalizmi Unutturmak: İsrail'in Tarih Anlatısı ve Tanıkların Suskunluğu

Menderes Kurt

Silencing Settler Colonialism under the Shadow of the Holocaust and Antisemitism: Israel's Historical Narrative and the Silence of Witnesses

893 Osmanlı Timar Sistemi Üzerine Bir Deneme: 1563 Tarihli Timar-Zeamet (Ruznamçe) Defterine Göre Anadolu Beylerbeyliğinde Sipahiler ve Cebelüler

Zeynep Kurt – Emine Dingeç

An Attempt On Ottoman The Tımar System: Accordıng To The Tımar-Zeamet (Ruznamçe) Book Dated 1563, The Sıpahıs And Cebelüs In Anatolıan Beylerbeylık

920 The Political and Cultural Impact of the Avar Siege of 626 and 7th Century Roman-Sasanian War on Constantinople

Faik Can Lüleci

626 Avar Kuşatması ve Yedinci Yüzyıl Roma-Sasani Savaşının Konstantinopolis Üzerindeki Politik ve Kültürel Etkisi

937 I. Dünya Savaşı'nda Başarısız Bir Tıbbî Mektep Açma Girişimi: Tabib Muavinliği Mektebi (1915)

Ahmet Nizamoğlu

An Unsuccessful Attempt to Establish a Medical School During World War I: The Assistant Physicians School (1915)

970 1690-1692 Yıllarındaki Fırtınaların İstanbul Ve Üsküdar'a Etkileri

Ahmet Önal

The Effects of the Storms of 1690-1692 on Istanbul and Üsküdar

1040 Cumhuriyet Dönemindeki İlk Nüfus Sayımına Göre Kastamonu Vilayeti

Mehmet Şah Özcan – Recep Büyüktolu

Kastamonu Province According to the First Census of the Republican Era

1078 Suriye'de Ulusal Direniş Hareketi Ve Cemil Mardam'ın Türkiye'yi Ziyareti

Şeyma Nur Özden

The National Resistance Movement in Syria and Cemil Mardam's Visit to Turkey

1110 Rival Business Networks at the East India Sea and Persian Gulf: The Competitive World of Thomas Bowrey Commercial Networks (1690-1713)

Ü. Serdar Serdaroğlu – Aytuğ Zekeriya Bolcan – Mustafa Can Güripek

Doğu Hindistan ve Basra Körfezi'nde Rekabetçi İş Ağları: Thomas Bowrey'in Ticari Ağlarının Rekabetçi Dünyası (1690-1713)

1180 Disability in History and Islam's Perspective on Disability

Vesile Şemşek

Tarihte Engellilik ve İslam'ın Engelliliğe Bakışı

1207 Evaluation of the Ottoman Empire's Responses to Zionist Jewish Colonization in Palestine: Continuity and Ruptures (1850-1917)

Serkan Şenel

Süreklilikler ve Kırılmalar: Filistin'de Siyonist Musevî Kolonizasyonuna Karşı Osmanlı Devleti'nin Tepkilerinin Değerlendirilmesi (1850-1917)

1244 Tek Parti İktidarının Siyasi Temsilcileri: Cumhuriyet Halk Partisi Zonguldak Teşkilatı Örneği

Çağlar Tan

Political Representatives of the Single-Party Power: The Example of the Republican People's Party Zonguldak Organization

1267 Kırım'dan Tekfurdağı'na: 1860-1863 Yılları Arasında Göç ve İskân

Mahmut Turan

Kırım'dan Tekfurdağı'na: 1860-1863 Yılları Arasında Göç ve İskân

1309 Osmanlı İlmiye Teşkilatında Mülazemet Sistemi: 172 Numaralı Defter Örneği

Ülkü Yancı

The System of Mülazemet in the Ottoman Ilmıye Organization: Example of Book No. 172

1344 Bizans El Yazmalarında Sodom'un Yıkımı Sahneleri

Fatma Yaşar

Destruction of Sodom Scenes in Byzantine Manuscripts

1382 Batılı Seyyahların Gözünden Yakın Dönem Osmanlı Sultanlarının Cuma Selamlığı (1808-1909)

Makul Yıldırım

Friday Greetings of the Last Ottoman Sultans through the Eye of Western Travelers

1412 Cyprus in 1954 British Parliamentary Debates: Discursive Structures, Actors and the Colonial Imaginary

Cemal Yorgancıoğlu

1954 İngiliz Parlamento Tartışmalarında Kıbrıs: Söylemsel Yapılar, Aktörler Ve Kolonyal Tahayyül

1440 Hüseyinzâde Ali Bey'in Düşünce Dünyası

Ferit Yücebaş – Mustafa Çıkmaz

The Thought World of Hüseyinzade Ali Bey

DERLEME MAKALE/ REVIEW ARTİCLE

1466 Katherine A. Kendall'ın Yaşamı ve Sosyal Hizmet Eğitimine Katkıları

Gül Karahan Çoban – Mehmet zafer Danış

Katherine A. Kendall's Life and Contributions to Social Work Education

YAYIN KURULU/ EDITORIAL BOARD

Sebahattin Abdurrahman, Dr., Londra Üniversitesi, Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulu, Etnik Azınlık Araştırmaları Merkezi, Birleşik Krallık.

Mehmet Alpargu, Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Türkiye.

Taner Bilgin, Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Ömerül Faruk Bölükbaşı, Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Fatih Demirel, Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye.

Halim Demiryürek, Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Peter Golden, Prof. Dr., Rutgers Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri.

Nigar Gozalova, Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan.

Arpad Hornjak, Prof. Dr., Pecs Üniversitesi, Macaristan.

Mehmet İnbaşı, Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Agron İslami, Doç. Dr., Institute of History "Ali Hadri" – Prishtina, Kosova.

Orhan Kılıç, Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türkiye.

Güljanat Kurmangaliyeva, Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

İbrahim Şirin, Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

DANIŞMA KURULU/BOARD OF ADVISERS

Sevket Akyildiz, Dr. SOAS, Londra Üniversitesi, Birleşik Krallık.

Gülbadi Alan, Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Refik Arıkan, Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Ramazan Erhan Güllü, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Mahmud Hasani, Prof. Dr., Özbekistan Bilimler Akademisi, Özbekistan.

Gülay Karadağ Çınar, Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Cengiz Kartın, Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Murat Keçiş, Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Hakan Kırımlı, Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Türkiye.

Vjeran Kursar, Doç. Dr., Zagreb Üniversitesi, Hırvatistan.

Arzu Mammadova, Doç. Dr., Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan.

Azmi Özcan, Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Yücel Öztürk, Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Cavid Qasımov, Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Haluk Selvi, Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Enis Şahin, Prof. Dr., İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Mehmet Topal, Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

Kürşat Yıldırım, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

İlhami Yurdakul, Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 10, Özel Sayı: Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı (Special Issue for the Decennial of Vakanüvis) Ekim/ October 2025 ISSN: 2149-9535

Araştırma Makalesi/ Research Article

Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Plevneli Memurlar

İlyas Ak*

(ORCID: 0000-0002-3772-7866)

Makale Gönderim Tarihi
15.05.2025

Makale Kabul Tarihi
06.10.2025

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Ak, İ., "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Plevneli Memurlar", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/ Özel Sayı: Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı (Special Issue for the Decennial of Vakanüvis), (2025): 44-96.

APA: Ak, İ. (2025). Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Plevneli Memurlar. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (Özel Sayı: Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı (Special Issue for the Decennial of Vakanüvis)), 44-96.

Öz

Bu çalışma, Sicill-i Ahvâl defterlerinde kayıtlı Plevne doğumlu Osmanlı memurlarına odaklanmaktadır. Söz konusu memurların sosyokültürel kökenleri, eğitim düzeyleri, görev dağılımları ve maaş yapıları analiz edilmiştir. Ayrıca bu araştırma taşrada doğmuş bürokratlar üzerinden, Osmanlı bürokrasisinin yerel kökenli kadrolarına ilişkin bütüncül bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Tespitlere göre bu memurların tamamı Müslümandır ve aralarında Gazi Mihal Bey soyundan gelen isimler de bulunmaktadır. Memurların babalarının meslekleri arasında müderrislik, tüccarlık ve kasaplık gibi örnekler yer almakta olup, bu çeşitlilik ailelerin farklı sosyoekonomik tabakalara mensup olduklarını göstermektedir. Söz konusu devlet adamlarının önemli bir kısmı sıbyân mektebi çıkışlıdır. Öte yandan modern eğitim kurumlarını tercih eden bazı bireysel yönelimler de dikkat çekmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, ilyas.ak@atauni.edu.tr.
Assist. Prof. Dr., Atatürk University, Faculty of Letters, Department of History, Türkiye.

Memurların görev alanları ağırlıklı olarak kaza idaresi, kolluk kuvvetleri ve ticari-idari birimler etrafında yoğunlaşmıştır. Bu durum ilgili bürokratların hem yerel yönetim hem de ekonomik işleyişte roller üstlendiğini göstermektedir. Memurların göreve başlama yaşlarındaki ve istihdam biçimlerindeki farklılıklar, kamu yapısının esnekliğine ve bireysel kariyer yollarının çeşitliliğine işaret etmektedir. Bununla birlikte çalışmada yer alan devlet görevlilerinin maaşlarının dağılımı, merkez-taşra ayrımını ve devletin mali önceliklerini yansıtmaktadır. Bu bulgular Plevne doğumlu memurların, devlet teşkilatındaki konumlarını ve idari yapı içindeki önemlerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Sicill-i Ahvâl, II. Abdülhamid, Osmanlı İmparatorluğu, Plevne, Memur.

Bureaucrats from Pleven in the Ottoman Bureaucracy according to the Sicill-i Ahvâl Registers

Abstract

This study focuses on the Pleven-born Ottoman civil servants recorded in the Registry Books. The socio-cultural origins, education levels, distribution of duties and salary structures of these officials are analysed. In addition, this study aims to provide a holistic perspective on the local origin cadres of the Ottoman bureaucracy through bureaucrats born in the provinces. According to the findings, all of these officials were Muslims and among them there are also names descended from Gazi Mihal Bey. Among the professions of the fathers of the officials are there muderris, merchant and butcher and this diversity shows that the families belonged to different socio-economic strata. A significant number of these statesmen were graduates of the sanbyan school. On the other hand, some individual tendencies preferring modern educational institutions are also noteworthy.

The duties of the officials were mainly centred around the kaza administration, law enforcement and commercial-administrative units. This shows that the relevant bureaucrats play roles in both local administration and economic functioning. The differences in the age at the beginning of the civil servants' employment and their employment types point to the flexibility of the public structure and the diversity of individual career paths. In addition, the distribution of salaries of the civil servants in the study reflects the centre-provincial divide and the financial priorities of the state. These findings reveal the position of Pleven-born civil servants in the state organisation and their importance in the administrative structure.

Keywords: Sicill-i Ahvâl, Abdülhamid II, Ottoman Empire, Pleven, Officer.

Giriş

Günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Plevne[1] şehri, 15. yüzyılda Osmanlılar tarafından kurulmuştur. 1462 yılında Mihaloğlu Ali Bey'in Plevne'de veya civarında ikamet etmesiyle birlikte, bölge Osmanlı yerleşim politikaları doğrultusunda daha düzenli bir iskân yapısına kavuşmuş ve bu durum şehirleşme sürecini hızlandırmıştır. Plevne, Sofya'nın yaklaşık 138 kilometre kuzeydoğusunda, Vid Nehri'nin bir kolu olan Tuçenitsa Çayı üzerinde konumlanan ve bir dönem doğrudan Osmanlı idaresine bağlı bir sancak merkezî olarak teşkilatlandırılmış kasabadır. Osmanlı idaresi altındayken nüfusu 17.000'i aşan Plevne'de 18 caminin varlığından söz edilmektedir. Ancak 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın[2] ardından yoğun bir Müslüman nüfus bölgeden göç etmek zorunda kalmış, savaşın sona ermesinden sonra ise büyük bir kısmı eski yerleşim yerlerine geri dönememiştir.[3] Etrafı tepelerle çevrili düz bir alanda kurulu kasaba, birçok ulaşım yolunun kesişim noktasında bulunması sebebiyle stratejik bir konuma sahiptir. Plevne sancağı, kuzeydoğuda Ziştovi, kuzeybatıda Rahova, batıda Vraç ve güneyde Lofça sancaklarıyla çevriliydi.[4]

Tarihsel literatürde Plevne, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Gazi Osman Paşa komutasındaki Osmanlı kolordusunun sergilediği direnişle özdeşleştirilmiştir. Bu direniş sayıca ve donanım bakımından üstün Rus-Rumen kuvvetlerine karşı yürütülmüş olup, Osmanlı tarihinin en önemli savunmalarından biri olarak kabul edilmiştir. Söz konusu

[1] Plevne, 1874-1878 yılları arasında Rusçuk sancağına bağlı bir kaza olarak Tuna Vilâyeti sınırları içerisinde yer almıştır. 1878 Berlin Antlaşması sonrasında, 1908 yılında Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesine kadar geçen süre zarfında bölge, Bulgaristan Emareti'ne bağlı bir sancak merkezî konumunda kalmıştır (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 26, Ankara 2017, s. 621).

[2] 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında esir düşen Osmanlı askerlerinin üçte birinden fazlasını (yaklaşık 44.000 kişi) Plevne müdafaasına katılan askerler oluşturmuştur. Bu esirlerin yaklaşık on bini Romanya'nın başkenti Bükreş'e götürülürken, geri kalanları Rusya'daki farklı esir kamplarına sevk edilmiştir (Mesut Karakulak, *93 Harbi Osmanlı-Rus Savaşı 1877-1878,* Kronik Kitap, İstanbul 2025, s. 162; Naim Ürkmez, "Savaşın Öteki Yüzü: Romanya'daki 93 Harbi Esirleri", *Belleten,* C. 84, S. 300 (2020), s. 817).

[3] Machiel Kiel, "Plevne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA),* C. 34 (2007), s. 302.

[4] Şemseddin Sami, *Kâmusu'l- A'lâm,* C. II, Mihran Matbaası, İstanbul 1306, s. 1532-1533.

müdafaa günümüzde, Bulgaristan'ın kuzeyinde yer alan Plevne önlerinde gerçekleştirilmiştir. Plevne üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmı bu tarihsel mücadeleye ve Gazi Osman Paşa'nın şahsına odaklanmıştır. Bu çalışmada ise şehrin tarihsel rolüne farklı bir açıdan yaklaşılmış ve Plevne doğumlu memurların, Osmanlı bürokrasisi içindeki konumu ve taşıdıkları önem incelenmiştir.

Bu makale Plevneli Osmanlı memurlarının Sicill-i Ahvâl defterlerinde kayıtlı biyografilerini inceleyerek, Osmanlı bürokratik yapısındaki konumlarını ve sosyokültürel kimliklerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmada, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) kataloğunun Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl defterleri fonunda, doğum yeri Plevne olarak kaydedilmiş olan 46[5] devlet görevlisinin biyografisi incelenmiştir.[6] Bu kayıtlar prosopografik yöntem ve betimleyici istatistiklerden yararlanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin incelenmesinde tematik sınıflandırmalara gidilmiştir. Memurların ailevi kökenleri, eğitim düzeyleri, dil yeterlilikleri, aldıkları maaşlar ve görev dağılımları gibi unsurlar, ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Araştırma, memurların bireysel kariyerlerini ortaya koymanın ötesinde, Osmanlı taşra bürokrasisinin işleyişine dair bulgular üretmeyi de amaçlamıştır. Bununla birlikte kaynakların niteliği gereği memurların özel hayatlarına dair ayrıntılı bilgiye ulaşılamamıştır. Bu durum, araştırmanın temel sınırlılıkları arasında yer almıştır. Literatürde "Plevne doğumlu

[5] Sicill-i Ahvâl defterleri fonunda doğum yeri Plevne olarak belirtilen 50 devlet görevlisi tespit edilmiştir. Ancak bunlar arasında bazı isimlerin kayıtlara sehven dâhil edildiği görülmektedir. Örneğin H. 1270 doğumlu Eyüp Bey'in oğlu Şakir Şükrü Bey, Gosine kazasına bağlı Plave kasabasında dünyaya gelmiştir. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Komisyonu Defterleri (*DH.SAİDd.)* 27/425). Benzer şekilde 1276 doğumlu Odabaşızâde Murad Efendi'nin oğlu Hasan Tevfik Efendi de Livane kazasında (BOA, *DH.SAİDd.* 44/451) doğmuştur (BOA, *DH.SAİDd.* 76/107). Öte yandan 1286 doğumlu Yaşar Bey'in oğlu Mehmed Bey'in adı iki kez kayda geçirilmiştir. Bu çalışmada tam içerikli tercüme-i hâl kaydı esas alınmış, eksik olan diğer nüsha ayrıca belirtilmiştir (BOA, *DH.SAİDd.* 193/313; BOA, *DH.SAİDd.* 193/159). Benzer bir durum Mehmed Salim Efendi için de geçerlidir. Bu şahıs, belgelerde hem Mehmed Salim (BOA, *DH.SAİDd.* 142/111) hem de Salim Sıdkı (BOA, *DH.SAİDd.* 96/263) adıyla kaydedilmiş olup, aynı kişi olması dolayısıyla iki nüshadan da faydalanılmış ve atıf olarak BOA, *DH.SAİDd.* 142/111 olarak gösterilmiştir.

[6] Memurlara ait biyografi bilgilerinin yer aldığı defter ve sayfa numaraları, Tablo 1.'de dipnotlarla birlikte belirtilmiştir. Bu nedenle ilerleyen bölümlerde ayrıca dipnot verilmesine gerek duyulmamıştır.

memurlar" üzerine müstakil bir araştırmaya rastlanılmamış olması, bu çalışmayı özgün kılmaktadır. Bu doğrultuda makale, Balkan kökenli Osmanlı memurlarının bürokratik yapı içindeki konumlarına ilişkin mütevazı bir çerçeve çizmektedir.

Bu bağlamda, dönemin bürokratik yapısını görünür kılan Sicill-i Ahvâl defterlerinin ortaya çıkış sürecine kısaca değinmek yerinde olacaktır. 19. yüzyılın sonlarına doğru özellikle Sultan II. Abdülhamid döneminde, merkezî idarenin güçlendirilmesi ve bürokratik yapının kurumsallaştırılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu süreçte yaklaşık 35 bin memurun istihdam edilmesi, devlet yönetiminde bürokrasinin ön plana çıkmasına ve idari yapının daha merkeziyetçi bir karakter kazanmasına zemin hazırlamıştır. Artan memur ihtiyacına paralel olarak kamu personeline yönelik çeşitli yapısal düzenlemelere gidilmiştir. Bu kapsamda, devlet memurlarına ilişkin sicil kayıtlarının sistematik bir biçimde tutulmasına yönelik uygulama başlatılmıştır. Memurların kişisel ve mesleki bilgilerini içeren, bir nevi *tercüme-i hâl* niteliğindeki bu kayıtların arşivlenmesi amacıyla 6 Şubat 1879 tarihinde, Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurulmuştur.[7] Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun karar ve uygulamaları devlet memurlarının tayin, terfi ve emeklilik gibi özlük işlerinin merkezileştirilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Özellikle personelin hizmet süreci boyunca izlenebilmesi bakımından, en üst düzeyden en alt kademeye kadar tüm memurların biyografik bilgileri ile mesleki gelişimlerine ilişkin kayıtların düzenli biçimde tutulması zorunluluk hâlini almıştır. Bu durum komisyonu, Osmanlı bürokratik yapısı içerisinde merkezî bir konuma taşımıştır.[8] 1887 yılından itibaren mülkiye ve adliye memurlarına ait sicil kayıtlarının toplanmasına başlanmış ve bu doğrultuda komisyonun adı, 1896 yılında Memûrîn-i Mülkiye Komisyonu olarak değiştirilmiştir.[9]

1887 yılında belirlenen bir yönergeye göre din ve askerlik hizmetleri dışındaki mülkiye ve adliye memurlarına ait sicil özetleri, sistemli bir

[7] Selim Hilmi Özkan, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Alâiyeli Memurlar (1879-1909),* Özhür Basımevi, Konya 2014, s. 13.

[8] Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909),* Der Yayınları, İstanbul 2004, s. 167.

[9] Mübahat S. Kütükoğlu, "Sicill-i Ahval Defterleri'ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları", *Güney-doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi,* S. 12 (1998), s. 141.

şekilde toplanmaya başlanmıştır. Bu özetlerde; memurun adı, takma adı, kimlik bilgileri, babasının adı ve mesleği, doğum tarihi (Hicri-Rumi takvime göre), eğitim durumu (diplomasına göre), bildiği yabancı diller, yazdığı eserler, memuriyete giriş ve görev tarihleri, maaş durumu, aldığı nişan ve madalyalar gibi bilgiler yer almıştır. Tüm kayıtlar, memurun kendi doldurduğu özgeçmiş formunun yanı sıra, bağlı bulunduğu amirlerin değerlendirme ve önerileri temelinde oluşturulmuştur. Görev süresi boyunca ortaya çıkan yeni gelişmeler ise zaman içerisinde sicil kaydına eklenmiştir. Bu uygulama Osmanlı devlet teşkilatında memurların hizmet geçmişinin düzenli bir şekilde izlenmesini sağlayan önemli bir düzenleme niteliğinde olmuştur.[10]

Kısa bir süre içinde düzenlenen 201 adet büyük boy sicil defterine toplam 51.652 devlet memurunun biyografik bilgileri kaydedilmiştir.[11] Bu kapsamlı kayıtlar memurların atanma, terfi ve diğer özlük işlemlerinde devlet kurumlarına önemli ölçüde kolaylık ve katkı sağlamıştır.[12] Yakın dönem Osmanlı biyografi yazımında başvurulan en önemli kaynaklardan biri olan Sicill-i Ahvâl defterleri, 19. yüzyıl ila 20. yüzyılın başındaki Osmanlı bürokratlarını birinci elden ve güvenilir verilerle inceleme imkânı sunarak, günümüzde tarihçiler ve araştırmacılar için vazgeçilmez bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.[13]

Plevneli Memurların Biyografik Analizi: Doğum Tarihleri ve Ailevi Kökenleri

Sicill-i Ahvâl defterleri, Osmanlı yönetim mekanizmasında görev yapan memurların etnik kökenleri, doğum tarihleri ve ailevi durumları hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. İncelenen defterde kayıtlı olan devlet memurlarının tamamının Müslüman olduğu tespit edilmiştir.

[10] Bekir Kütükoğlu, "Son Devir Osmanlı Biyografik Kaynakları", *Vekayi'nüvis Makaleler,* İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 1994, s. 214.

[11] Hümeyra Karabıyık, "Sicill-i Ahvâl Defterlerinde Kayıtlı İskilipli Devlet Adamları", *XIX. Türk Tarih Kongresi III. Cilt-II. Kısım,* 3-7 Ekim 2022, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024, s. 1083.

[12] Atillâ Çetin, "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi,* S. 29 (2005), s. 88.

[13] Mehmet Güneş, "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Görev Yapan Akşehir Doğumlu Memurlar (1879-1909)", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi,* S. 22 (2024), s. 105-106.

Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki fetih ve idaresinde önemli rol oynayarak şöhret kazanan Gazi Mihal Bey soyundan gelen bazı kişilere de rastlanılmıştır.

Memurların önemli bir kısmının babalarının meslekleri, sicil kayıtlarında yer almıştır. Bu meslekler arasında müderris, tüccar, kasap, hatip, çiftçi ve posta memuru gibi farklı sosyal sınıflardan gelen bireyler yer almaktadır. Özellikle dinî ve ilmiyeye mensup aileler dikkat çekmekte olup hatip, müderris, hafız ve hoca ünvanlarına sahip babaların çocuklarının bürokraside görev aldığı görülmektedir. Bununla birlikte babası ticaret ve esnaflıkla uğraşan memurlar da önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle babaları kasap, saraç ve tüccar gibi mesleklerle uğraşan isimlerin varlığı Osmanlı devlet teşkilatına girişte yalnızca ilmiye ve askerî zümrenin değil, aynı zamanda varlıklı esnaf ve tüccar sınıflarının da etkili olduğunu göstermektedir.

Memurların adlarına çoğunlukla *Efendi* olmak üzere *Hacı, Hafız, Bey* ve *Ağa* gibi ünvanlar eklenmiştir. Bu sıfatlar bireylerin toplumsal statüsü, dinî kimliği veya aile kökenine dair ipuçları vermektedir. *Efendi* ünvanı genellikle eğitimli ve bürokratik sınıfa mensup kişiler için kullanılırken *Hacı* sıfatı, hac ibadetini tamamlamış ve toplumsal saygınlık kazanmış bireyleri ifade etmektedir. *Hafız* ünvanı, Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş ve dinî ilimlerde yetkin kişiler için kullanılmaktadır. *Bey* sıfatı daha çok askerî ve yönetici sınıfa mensup kişileri tanımlarken, *Ağa* ise hem askerî hem de sivil alanda kullanılan ve çoğunlukla yüksek rütbeli yöneticiler veya toprak sahipleri için tercih edilen bir ünvandır.[14]

Memurların doğum tarihleri 1837/1838 ila 1881/1882 yılları arasında değişmekte olup yaklaşık 50 yıllık bir zaman dilimine yayılmaktadır. 19. yüzyılın ortalarında doğanların büyük çoğunluğu Osmanlı bürokrasisinin Tanzimat sonrası reform süreçlerine denk gelen bir dönemde yetişmiştir. Özellikle 1840 ila 1860 arasında doğanlar, Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz'in saltanatları sırasında, Osmanlı bürokratik sisteminde yer alma olasılığı yüksektir. 1860'lardan sonra doğanlar ise çoğunlukla Sultan II. Abdülhamid devrinde görev yapan memurlardır.

[14] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2023, s. 21, 213, 505, 695, 704.

Vakanüvis

Tablo 1. Plevneli Memurların Doğum Tarihleri ve Ailevi Kökenleri

Memur		Babası	
İsim/Şöhret/Ünvan	**Doğum Tarihi**	**İsim/Şöhret/Ünvan**	**Mesleği**
İbrahim Hakkı Efendi[15]	H. 1253 (1837/1838)	Mehmed Ali Efendi	
Süleyman Bey[16]	H. 23 Safer 1261 (3 Mart 1845)	Plevneli Derviş Beyzade Abdülkadir Bey	
İbrahim Nazmi Efendi[17]	H. 1262 (1845/1846)	Halil Efendi	Hatip
Mustafa Nuri Efendi[18]	H. 1264 (1847/1848)	Plevne eşrafından Hacı Salih Efendi	
Mehmed Hulusi Efendi[19]	H. 1265 (1848/1849)	Ahmed Efendi	Müderris
Yusuf Cevdet Bey[20]	H. 1267 (1850/1851)	Gazi Mihal Bey ahfadından Plevneli Mehmed Nuri Bey	
Mehmed Sadık Efendi[21]	H. 1268 (1851/1852)	Ali Efendi	Kasaplar Kethüdası
Osman Saffet Bey[22]	H. 1 Recep 1268 (21 Nisan 1852)	Nuri Bey	Cem'iyyet-i Rüsûmiyye Azası
Hafız Ahmed Şevki Efendi[23]	H. 1269 (1852/1853)	Ali Efendi	
Hafız İbrahim Efendi[24]	H. 10 Rebîülâhir 1269 (21 Ocak 1853)	Hafız Hoca Mahmud Efendi	Hoca

[15] BOA, *DH.SAİDd.* 5/215.
[16] BOA, *DH.SAİDd.* 117/123.
[17] BOA, *DH.SAİDd.* 10/917.
[18] BOA, *DH.SAİDd.* 44/371.
[19] BOA, *DH.SAİDd.* 73/43.
[20] BOA, *DH.SAİDd.* 33/21.
[21] BOA, *DH.SAİDd.* 9/363.
[22] BOA, *DH.SAİDd.* 131/295.
[23] BOA, *DH.SAİDd.* 23/207.
[24] BOA, *DH.SAİDd.* 101/343.

Ahmed Sıdkı Efendi[25]	H. 1271 (1854-1855)	Derviş Nuri Ağa	
Mehmed Tevfik Efendi[26]	H. 1 Ramazan 1271 (18 Mayıs 1855)	Köle Salih Ağazâde İdris Ağa	
Osman Saffet Bey[27]	H. 19 Rebîülâhir 1272 (29 Aralık 1855)	Gazi Mihalbey sülalesinden Mehmed Nuri Bey	
Hacı Ahmed Saffet Efendi[28]	H. 1273 (1856/1857)	Plevneli İbrahim Ağa	
Ahmed Sadık Efendi[29]	H. 1274 (1857/1858)	Hacı Said Efendi	Saatçi
Mehmed Muhsin Efendi[30]	H. 1275 (1858/1859)	Mustafa Efendi	Müderris[31]
Hasan Efendi[32]	H. 1276 (1859/1860	Salih Ağa	
Ahmed Ragıp Efendi[33]	H. 1277 (1860/1861)	Hacı Mesud Sudi Efendi	
Mehmed Tevfik Efendi[34]	H. 1277 (1860/1861)	Hacı İbrahim Efendi	Hatip[35]
Mehmed Ağa[36]	H. 1280 (1863/1864)	Plevneli Muhterem Ağa	Çiftçi
Selim Sabit Efendi[37]	H. 1283 (1866/1867)	İbrahim Efendi	
Ahmed Hulusi Efendi[38]	H. 1284 (1867/1868)	Plevneli Mustafa Ağa	Debbağ

[25] BOA, *DH.SAİDd.* 60/335.
[26] BOA, *DH.SAİDd.* 126/71.
[27] BOA, *DH.SAİDd.* 32/169.
[28] BOA, *DH.SAİDd.* 127/135.
[29] BOA, *DH.SAİDd.* 141/465.
[30] BOA, *DH.SAİDd.* 52/459.
[31] Plevne'de Abdurrahman Efendi Medresesi'nde müderristir.
[32] BOA, *DH.SAİDd.* 33/281.
[33] BOA, *DH.SAİDd.* 50/87.
[34] BOA, *DH.SAİDd.* 77/37.
[35] Karaferye'deki Sultan Murad camisinde hatiptir.
[36] BOA, *DH.SAİDd.* 185/14.
[37] BOA, *DH.SAİDd.* 124/431.
[38] BOA, *DH.SAİDd.* 173/225.

Çerkes Ali Ağa[39]	H. 1285 (1868/1869)	Sofuoğlu Mehmed Ağa	
Mehmed Niyazi Bey[40]	R. 5 Teşrînievvel 1284 (17 Ekim 1868)	Mahmud Nedim Bey	
El-hâc Mustafa Ahsen Bey[41]	H. 1 Recep 1285 (18 Ekim 1868)	Batumlu Gürcüzade el-hâc Hüseyin Fikri Efendi	Emlâk-i Hümâyûn Komisyon Reisi
Mustafa Haşim Efendi[42]	H. 1285 (1868/1869)	Hüseyin Ağa	
Abdi Efendi[43]	H. 1286 (1869/1870)	Mehmed Ali Efendi	Esnaf
Mehmed Bey[44]	R. 2 Eylül 1285 (14 Eylül 1869)	Yaşar Bey	
Mehmed İzzet Efendi[45]	H. 1286 (1869/1870)	Mehmed Ağa	
Osman Nuri Efendi[46]	H. 1287 (1870/1871)	Hacı Abdullah Efendi	
İbrahim Efendi[47]	H. 1288 (1871/1872)	Plevne Muhâcirlerinden İsmail Efendi	
Ahmed Celaleddin Efendi[48]	H. 1289 (1872/1873)	Süleyman Efendi	Süvari
Ahmed Fikri Efendi[49]	H. 15 Recep 1289 (18 Eylül 1872)	Plevneli Hacı Sadullahoğlu Mustafa Ağa	
Halil Efendi[50]	H. 1289 (1872/1873)	Hacı Ahmed Efendi	Tüccar

[39] BOA, *DH.SAİDd.* 187/76.
[40] BOA, *DH.SAİDd.* 83/173.
[41] BOA, *DH.SAİDd.* 84/221.
[42] BOA, *DH.SAİDd.* 51/469.
[43] BOA, *DH.SAİDd.* 115/257.
[44] BOA, *DH.SAİDd.* 190/313.
[45] BOA, *DH.SAİDd.* 152/123.
[46] BOA, *DH.SAİDd.* 60/275.
[47] BOA, *DH.SAİDd.* 66/301.
[48] BOA, *DH.SAİDd.* 136/397.
[49] BOA, *DH.SAİDd.* 52/207.
[50] BOA, *DH.SAİDd.* 108/373.

Vakanüvis

İsmail Mahir Efendi[51]	H. 1289 (1872/1873)	Plevneli Mehmed Ağa	
Mehmed Galip Efendi[52]	H. 1289 (1872/1873)	Gazi Mihal Bey sülalesinden Hacı Ali Bey	İpsala Emlâk-i Hümâyûn Müdür Muâvini
Dervişzâde Mehmed Salim Efendi[53]	H. 1289 (1872/1873)	Plevne Eşrafından Dervişzâde Mehmed Efendi	Tüccar
Hasan Basri Efendi[54]	H. 1 Recep 1290 (25 Ağustos 1873)	Abdullah Efendi	Posta Memuru
Recep Remzi Efendi[55]	H. 1290 (1873/1874)	İdris Ağa	
Mehmed Latif Efendi[56]	H. 25 Muharrem 1292 (3 Mart 1875)	Hacıçıngırlakzade Şemi Ağa	
Mustafa Saffet Efendi[57]	H. 1292 (1875/1876)	Hacı Osman Efendi	
Ahmed Refik Efendi[58]	H. 1 Recep 1293 (23 Temmuz 1876)	Plevneli Mehmed Ağa	Kasap
Halil Efendi[59]	H. 1293 (1876/1877)	Hasan Efendi	Komisyoncu
Mehmed Hayri Efendi[60]	H. 1293 (1876/1877)	Plevneli Hüseyin Ağa	

[51] BOA, *DH.SAİDd.* 107/7.
[52] BOA, *DH.SAİDd.* 129/287.
[53] BOA, *DH.SAİDd.* 142/111.
[54] BOA, *DH.SAİDd.* 123/83.
[55] BOA, *DH.SAİDd.* 174/173.
[56] BOA, *DH.SAİDd.* 138/343.
[57] BOA, *DH.SAİDd.* 52/139.
[58] BOA, *DH.SAİDd.* 123/223.
[59] BOA, *DH.SAİDd.* 156/369.
[60] BOA, *DH.SAİDd.* 65/93.

Hafız Mustafa Şevki Efendi[61]	H. 3 Safer 1293 (29 Şubat 1876)	Hacı Ahmed Ağa	Saraç
Yusuf Ziyaeddin Efendi[62]	H. 1299 (1881/1882)	Hafız Mehmed Efendi	

Plevneli Memurların Eğitim Düzeyi ve Dil Yetenekleri

Plevne, tarihsel ve kültürel birikimiyle dikkat çeken Balkan şehirlerinden biridir. Bu kentte doğmuş devlet memurları yalnızca görev yaptıkları alanlarda değil, sahip oldukları eğitim düzeyleri ve dil becerileriyle de öne çıkmıştır. Aşağıdaki tablo, Plevne doğumlu kamu görevlilerinin eğitim geçmişlerini ve yabancı dil yeterliliklerini inceleyerek, bölgenin sosyokültürel yapısının bürokrasiye yansımalarını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Tablo 2. Memurların Eğitim Seviyeleri ve Dil Yetenekleri

Memurun Adı	Okuduğu Okullar ve Eğitim Seviyesi	Bildiği Diller
İbrahim Hakkı Efendi	Sıbyân mektebinde temel dersleri okuduktan sonra medresede yalnızca emsile[63] görmüştür.	Türkçe okur yazar.
Süleyman Bey	Sıbyân mektebinde ve Plevne medreselerinde eğitim görmüştür.	Türkçe okur yazar.
İbrahim Nazmi Efendi	Plevne'deki sıbyân mektebi ve medresede bir süre Arapça eğitimi almıştır. Daha sonra Mekteb-i Maârif-i Mülkiye'ye girerek eğitimini tamamlamış ve şehâdetnâme almıştır.	Türkçe okur yazar.
Mustafa Nuri Efendi	Sıbyân mektebinde belirlenen dersleri okumuştur.	Türkçe okur yazar.
Mehmed Hulusi Efendi	Plevne kasabasında başlangıç ilimleri[64] ve Gazi Ali Bey Medresesi'nde sarf ve nahive[65] kadar Arapça tahsil etmiştir.	Türkçe yazar.

[61] BOA, *DH.SAİDd.* 74/349.

[62] BOA, *DH.SAİDd.* 178/222.

[63] Arapça gramer öğretiminde ilk okutulan ve içinde fiil çekimleri bulunan kitap (İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010, s. 342).

[64] Başlangıç veya temel ilimler olarak burada ifade edilen kelimeler Sicill-i Ahvâl kayıtlarında, *mürettep ders, mutad ders, ulûm-ı ibtidâî, mukaddemât-ı ulûm, mebâdî-i ulûm-ı diniyye, mukaddeme-i ulûm-ı diniyye* gibi farklı terimlerle yer almıştır.

[65] Arap grameri iki temel unsur üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan birisi sarf diğeri ise nahivdir. Sarf ve nahiv, Arapça dilbilgisinin bütününü oluşturmaktadır. Sarf, kelimelerin

Vakanüvis

Yusuf Cevdet Bey	Sıbyân mektebinde, İslamiyet'in esasları olan temel dinî ilimleri öğrenmiş, rüşdiye mektebinde ise müfredatta yer alan dersleri tamamlayarak şehâdetnâme almıştır. Ancak bu belgesini daha sonra kaybetmiştir. Özel hocalardan eğitim alarak Arapça nahiv kitabında belirtilen seviyeye kadar Arapça öğrenmiş ve bir miktar Farsça bilgisi edinmiştir.	Türkçe okur yazar.
Mehmed Sadık Efendi	Sıbyân mektebinde başlangıç ilimleri ve medresede Arapça sarf ve nahiv ile bir miktar Farsça, fenn-i hesap ve usûl defteri okumuştur.	Türkçe okur yazar.
Osman Saffet Bey	İlk eğitimini özel bir hocadan aldıktan sonra Plevne Rüşdiye Mektebi'nde düzenli bir şekilde ilim ve fen eğitimine devam ederek şehâdetnâme almaya hak kazanmıştır. Daha sonra Fatih dersiamlarından merhum Cumalı Mustafa Efendi'den Arapça sarf ve nahiv, mantık, akâid[66], fıkıh, meânî, beyan, bedî'[67], usûl-i edep ve vazı'[68] gibi çeşitli ilimleri tamamlayarak icazetnâme almıştır.	Türkçe yazar ve Arapça ile Farsçadan yalnızca çeviri yapabilir.
Ahmed Şevki Efendi	Sıbyân mektebinde temel ilimleri okumuş ve Plevne Rüşdiye Mektebi'nde bir süre Arapça ve Farsça öğrenmiştir.	Türkçe okur yazar.

köklerinden türetilme süreçlerini ve biçimsel yapılarını ele alırken nahiv, kelimeler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin oluşturduğu cümle yapısını incelemektedir. Başka bir ifadeyle sarf ve nahiv, Arapça dilbilgisinin birbirini tamamlayan iki temel bileşenidir (İsmail Demir, "Sarf Bilgisi ve Ömer B. Alî B. İbrâhim B. Halîl El-İspirî'nin "Er-Risâle Fî Temeyyuzi'l-Ebvâb" Adlı Eserinin Edisyon Kritiği", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 1, S. 2 (2014), s. 61.

[66] İslam dininde inanılması gereken esasların bütünü ve bunları konu edinen ilmin adı (Ahmed Saim Kılavuz, "Akaid", *DİA,* C. 2 (1989), s. 212.

[67] Meânî kelimesi, ma'nânın çoğulu olup, belâgat ilmi üç temel disipline ayrılmaktadır: meânî, beyân ve muhassinât (bedî'). Sözün yerinde olmasını, yani muktezâ-i hâle uygunluk ilkesini ve ifadenin bağlam ile uyumunu inceleyen disiplin meânî ilmi olarak adlandırılır. Sözü, açıklık ve kapalılık açısından farklı anlatım biçimleriyle ifade etmeyi ele alan disiplin beyân ilmidir. Meânî ve beyân ilkelerine uygun olan sözü estetik açıdan güzelleştiren sanatlardan bahseden disipline ise muhassinât adı verilir. Bu alana bedî' ilmî adını ilk kez veren dil âlimi, İbn Mâlik et-Tâî'nin oğlu İbnü'n-Nâzım'dır (İsmail Durmuş, "Meânî", *DİA,* C. 28 (2003), s. 204.

[68] Kelimelerin ortaya konuluşu, tahsisi ve anlam ilişkilerini inceleyen ilim (Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî,* hzl. Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 1301.

Vakanüvis

İbrahim Efendi	Sıbyân ve rüşdiye mekteplerinde eğitim görmüş ancak şehâdetnâme alamamıştır.	Türkçe okur yazar.
Ahmed Sıdkı Efendi	Plevne Rüşdiye Mektebi'nde düzenli bir şekilde ilim eğitimi alarak şehâdetnâme almaya hak kazanmıştır.	Türkçe yazar.
Mehmed Tevfik Efendi	Sıbyân ve rüşdiye mekteplerinde müfredatta yer alan dersleri tamamlamıştır.	Türkçe okur yazar.
Osman Saffet Bey	Sıbyân mektebinde İslamiyet'in esaslarını dinî temel bilgileri, rüşdiye mektebinde ise müfredat derslerini okuyarak şehâdetnâme almış ise de bu belgeyi kaybetmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelerek Arapça eğitimi almıştır.	Türkçe okur yazar.
Ahmed Saffet Efendi	Plevne kazasında bulunan sıbyân ve rüşdiye mekteplerinde eğitim görmüştür.	Türkçe okur yazar.
Ahmed Sadık Efendi	Mahalle mektebinde temel ilimlere giriş derslerini, rüşdiye mektebinde ise zorunlu dersleri başarıyla tamamlayarak şehâdetnâme almıştır.	Arapça konuşabilir ve Türkçe okur yazar.
Mehmed Muhsin Efendi	İlk eğitimini Plevne'deki sıbyân ve rüşdiye mekteplerinde almıştır. İstanbul'da Dülgerzâde Medresesi ile Dârülmuallimîn-i İbtidâî'de[69] eğitim alarak şehâdetnâme almaya hak kazanmıştır.	Türkçe yazar.
Hasan Efendi	Plevne'deki sıbyân ve rüşdiye mekteplerinde bir süre eğitim görmüştür.	Türkçe okur yazar. Bulgarcaya aşinadır.
Ahmed Ragıp Efendi	Sıbyân ve rüşdiye mekteplerinde okutulan dersleri tamamlamıştır.	Türkçe okur yazar.
Mehmed Tevfik Efendi	Sıbyân mektebinde temel ilimleri okumuştur. Plevne Rüşdiye Mektebi'nde ise Arapça sarf ve nahiv, mantık, coğrafya ve diğer dersleri tamamlayarak şehâdetnâme almıştır. Ancak muhaceret esnasında bu belgeyi kaybetmiştir.	Türkçe yazar ve Fransızcayı mümkün olduğu kadar okuyup yazabilir.
Mehmed Ağa	Mahalle ibtidâî mektebine devam etmişse de okuma yazma bilmediği tercüme-i hâl varakasında kayıtlıdır.	Okuması yazması yoktur.
Selim Sabit Efendi	Sıbyân mektebinde temel ilimleri okuduktan sonra Plevne Rüşdiye Mektebi'nde	Türkçe okur yazar.

[69] Dârülmuallimîn-i İbtidâî, Osmanlı eğitim sisteminde ilkokul öğretmeni yetiştirmek amacıyla kurulan öğretmen okuludur (Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 145-147).

Vakanüvis

	müfredatta yer alan dersleri okumuş ancak şehâdetnâme alamadan öğrenimini bitirmiştir. Daha sonra özel olarak bir süre Arapça ve Farsça eğitimi almıştır.	
Ahmed Hulusi Efendi	Plevne İbtidâî Mektebi'nde temel ilimleri, rüşdiye mektebinde ise belirlenen dersleri takip etmiş ise de öngörülen süre içerisinde şehâdetnâme alamamıştır.	Türkçe yazar.
Çerkes Ali Ağa	Plevne'de bulunan ibtidâî mektebinde eğitim görmüştür.	Türkçe ve Çerkesçe konuşur.
Mehmed Niyazi Bey	Sıbyân mektebinde başlangıç ilimleri okuduktan sonra Fatih Askerî Rüşdiyesi'nde belirlenen süre içerisinde fen ve ilim derslerini tamamlayarak şehâdetnâme almıştır. Ayrıca özel bir hocadan Fransızca eğitimi almıştır.	Türkçe ve Fransızca okur yazar.
Mustafa Ahsen Bey	Plevne'deki sıbyân mektebinde temel ilimleri okuduktan sonra Mekteb-i Sultânî'yenin dördüncü sınıfına kadar eğitimine devam etmiş, ardından Orman ve Ma'âdin Mektebi'nde belirlenen süre içerisinde müfredatta yer alan fen ve ilim derslerini tamamlayarak şehâdetnâme almaya hak kazanmıştır. Ayrıca özel olarak hukuk ilmiyle ilgilenmiş ve bir miktar ziraat ilmi eğitimi de almıştır.	Türkçe ve Fransızca okur yazar.
Mustafa Haşim Efendi	Mahalle mekteplerinde, yazı yazacak kadar öğrenim görmüştür.	Türkçe yazar.
Abdi Efendi	Sıbyân mektebinde temel ilimleri okuduktan sonra Tophane-i Âmire Sanayi Mektebi'nden şehâdetnâme almıştır.	Türkçe okur yazar.
Mehmed Bey	Bir süre Plevne Rüşdiye Mektebi'nde eğitim görmüş olmasına rağmen şehâdetnâme almaya hak kazanamamıştır.	Belirtilmemiştir.
Mehmed İzzet Efendi	Çeşitli okullarda temel ilimleri okumuş ve Fatih Rüşdiye Mektebi ile Orman ve Ma'âdin Mektebi'nin de müfredatında yer alan dersleri görmüştür.	Türkçe okur yazar.
Osman Nuri Efendi	Plevne Sıbyân Mektebi'nde eğitimini tamamladıktan sonra Çerkez Kazası Mekteb-i Rüşdiye-i Mülkiyesi'nin müfredatında yer alan dersleri görmüş ve 8 Haziran 1885 tarihinde a*liyy'ül âlâ* derecesiyle şehâdetnâme almıştır.	Türkçe okur yazar.

İbrahim Efendi	İlk eğitimini Siroz sancağına bağlı Petriç kasabasında bulunan ibtidâî mektebinde alarak şehâdetnâme almaya hak kazanmıştır. Daha sonra Selanik Vilâyeti Mekteb-i İdâdî-i Mülkiyesi'ne katılmış ve burada da ilim tahsil etmiştir. 18 Temmuz 1895 tarihinde karîbü'l-âlâ derecesiyle şehâdetnâme almıştır.	Belirtilmemiştir.
Ahmed Celaleddin Efendi	Mekteb-i Sultânî'yede dört yıl eğitim görmüş ancak şehâdetnâme alamadan okuldan ayrılmıştır.	Türkçe, Fransızca ve Rusça okur yazar. Rumca konuşur.
Ahmed Fikri Efendi	Çankırı sancağına bağlı Çerkes Kazası sıbyân mektebinde temel ilimleri okuduktan sonra aynı kazadaki rüşdiye mektebinde belirlenen süre içerisinde fen ve ilim derslerini tamamlayarak şehâdetnâme almıştır.	Türkçe yazar.
Halil Efendi	İstanbul'da bulunan Eski Ali Paşa Mekteb-i İbtidâî'sinde temel ilimleri okuduktan sonra öğrenimine Mekteb-i Rüşdiye-i Askerîyye ve Mekteb-i Tıbbiyye-i Askerîyye'sinde devam etmiştir. Bu okullardaki müfredat kapsamında öngörülen dersleri başarıyla tamamlayarak rüşdiye ve idâdî seviyelerinde iki ayrı şehâdetnâme almıştır. Son olarak Mekteb-i Tıbbiyye-i Askerîyye'de yükseköğrenimini tamamlamış ve 13 Haziran 1897 tarihinde şehâdetnâme almıştır.	Türkçe ve Fransızca okur yazar.
İsmail Mahir Efendi	Alaşehir kazasının mekteb-i ibtidâîsinde temel ilimleri okuduktan sonra rüşdiye seviyesinde iki yıl boyunca müfredata dâhil dersleri okumuştur.	Türkçe yazar.
Mehmed Galip Efendi	İstanbul'da bulunan Haseki İbtidâî Mektebi'nde temel ilimleri okuduktan sonra Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nde yaklaşık bir yıl öğrenim görmüştür. Daha sonra Tophane-i Âmire İdâdî-i Sanayi Taburu'na katılarak kılıç ve kakmacılık sanatlarını öğrenmiş ve bu alandaki eğitimini başarıyla tamamlayarak şehâdetnâme almıştır.	Türkçe okur yazar.
Mehmed Salim Efendi	Bursa ibtidâî, rüşdiye ve idâdî mekteplerinde müfredata dâhil dersleri tamamlamasının ardından, Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiye-i Şâhâne'de tıp eğitimi almıştır. Rüşdiyeden 27 Mayıs 1886, idâdîden ise 17 Nisan 1890 tarihlerinde mezun olarak şehâdetnâme	Türkçe ve Fransızca okur yazar. Arapça ve Farsçaya aşinadır.

	almıştır. Devlet hizmeti kapsamında ise 18 Ekim 1906 tarihli ve 523 numaralı tıp diploması almaya elde hak kazanmıştır.[70]	
Hasan Basri Efendi	Sıbyân mektebinde temel ilimleri okuduktan sonra Dârüşşafaka'da öğrenimine devam etmiş ve eğitim süresi boyunca öngörülen ilim ve fen derslerini başarıyla tamamlayarak şehâdetnâme almıştır.	Türkçe okur yazar.
Recep Remzi Efendi	Diyarbakır Sıbyân Mektebi'nde başlangıç ilimleri okuduktan sonra idâdî mektebinde zorunlu dersleri de okumuş ancak geçerli mazereti nedeniyle şehâdetnâme alamamıştır.	Türkçe okur yazar.
Mehmed Latif Efendi	Plevne Sıbyân Mektebi'nde temel ilimleri okuduktan sonra Bandırma Rüşdiye Mektebi'nde müfredata dâhil fen derslerini okuyup başarıyla tamamlamış ve şehâdetnâme alarak mezun olmuştur.	Türkçe okur yazar.
Mustafa Saffet Efendi	Sıbyân mektebinde başlangıç ilimleri tamamladıktan sonra rüşdiye mektebinde Arapça sarf ve nahiv, Farsçadan Gülistan[71], hesap, coğrafya ve hendese[72] derslerini okumuştur.	Türkçe okur yazar.

[70] Diğer kaydında öğrenimi şöyle belirtilmiştir (Bursa İbtidâî Mektebi'nde başlangıç ilimleri okuduktan sonra rüşdiye ve idâdî-i mülkiyesinde öngörülen dersleri tahsil ederek öğrenimini başarıyla tamamlamıştır. Rüşdiyeden aliyyü'l-âlâ ve idâdîden âlâ seviyelerinde başarı göstererek, sırasıyla 27 Mayıs 1886 ve 8 Mayıs 1891 tarihlerinde şehadetnâmeler almıştır. Daha sonra Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiye-i Şâhâne'de tıp eğitimini tamamlayarak 17 Ekim 1886 tarihli ve 523 numaralı diplomasını almıştır (BOA, *DH.SAİDd.* 96/263).

[71] Sadî Şirazî'nin Bostan ve Gülistan adlı eserleri edebî açıdan önemlidir. Sadî Şirazî yalnızca bir şair değil aynı zamanda ahlaki ve eğitimsel görüşleriyle bir eğitimci olarak da kabul edilmiştir. Eserlerinde evrensel ve İslami ahlak anlayışı öne çıkmakta olup, bu düşüncelerinin şekillenmesinde geniş seyahatlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Seyahatleri sayesinde insanları iyi tanıyan, hoşgörülü bir düşünür hâline gelen Sadî, eserlerinde Kur'an ve sünnetten örneklere sıkça yer vermiştir. Bostan ve Gülistan uzun süre İslam coğrafyasında ilgi görmüş ve Osmanlı medreselerinde ise ders kitabı olarak okutulmuştur. Öyle ki 1928 yılına kadar Farsça eğitimine yardımcı kaynak olarak mektep ve medreselerde kullanılmıştır (Salih Aybey, "Sadî Şirazî'nin "Bostan" ve "Gülistan" Adlı Eserlerinin Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* C. 18, S. 69 (2019), s. 426).

[72] Geometri (İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* s. 496).

Ahmed Refik Efendi	İstanbul'da ibtidâî mektebinde temel ilimleri okuduktan sonra Askerî Rüşdiye Mektebi'nde müfredata dâhil dersleri okuyarak başarıyla tamamlamış ve şehâdetnâme alarak mezun olmuştur.	Türkçe okur yazar.
Halil Efendi	Sıbyân mektebinde başlangıç ilimleri okumuştur.	Türkçe okur yazar.
Mehmed Hayri Efendi	Sıbyân mektebinde temel ilimleri okuduktan sonra rüşdiye mektebinde Arapça sarf ve nahiv, Farsçadan Gülistan, hesap ve coğrafya derslerini okumuştur.	Türkçe okur yazar.
Mustafa Şevki Efendi	Hırka-i Şerif köyünde, Mimar Sinan Mekteb-i İbtidâî'sinde dinî ilimlere giriş eğitimi almış, Kur'an-ı Kerim'i ezberleyerek hafızlık yapmış ve hafızlık belgesi almıştır. Aynı zamanda burada bulunduğu süre zarfında, Fatih Cami Şerifi'nin Dersiâmlarından Gürcü Bilal Efendi'den üç yıl boyunca Arapça dersleri almıştır.	Türkçe okur yazar.
Yusuf Ziyaeddin Efendi	Tekirdağ'da Tokadi Hafız Ali Efendi'den Arapça eğitimi almış ve İstanbul'da meşhur hattat Sami Efendi'den çeşitli hat stillerini öğrenerek iki kez icazetnâme almıştır. Ayrıca rüşdiye mektebinde ve sekiz yıl kadar Sultan Selim civarındaki Muhsin Efendi Medresesi'nde Arapça ilmiyle ilgilenmiştir.	Türkçe yazar.

Tablo 3. Memurların Eğitim Gördüğü Okullar

Okul Türü	Kişi Sayısı
Sıbyân/İbtidâî[73]	40
Rüşdiye[74]	29

[73] Mahalle Mektebi, Mahalle İbtidâî, Mekteb-i İbtidâî.

[74] Fatih Askerî Rüşdiyesi, Mekteb-i Rüşdiye-i Mülkiye, Mekteb-i Rüşdiye-i Askerîyye, Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi.

Medrese	7
İdâdî	2
Eski Mekteb-i Maârif-i Mülkiye	2
Mekteb-i Sultânî	2
Orman ve Ma'âdin	2
Mekteb-i İdâdî-i Mülkiye	1
Dârüşşafaka	1
Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiye-i Şâhâne	1
Dârülmuallimîn-i İbtidâî	1
Tophane-i Âmire Sanayi Mektebi	1
Mekteb-i Tıbbiyye-i Askerîyye	1
Tophane-i Âmire İdâdî-i Sanayi Taburu	1

Tablo 2. ve 3., memurların öğrenim gördükleri farklı okul türlerini, kurumların sayısal dağılımına göre en yaygından en aza doğru sıralı biçimde göstermektedir. Kayıtlara göre sıbyân mektepleri en fazla öğrenim görülen kurum olarak öne çıkmaktadır. Sıbyân mektepleri, temel dinî bilgilerin yanı sıra okuma-yazma becerilerinin kazandırıldığı ilk eğitim aşamasıdır. Daha ileri düzeyde eğitim almak isteyen kişiler, rüşdiye ve medrese gibi kurumlara yönelmiştir. Rüşdiye, medrese ve diğer okullarda ise daha az öğrenim görünülmüştür. Dârüşşafaka, Mekteb-i Sultânî ve Mekteb-i Tıbbiyye-i Askerîyye gibi eğitim kurumlarına giden memurların sayısı ise daha sınırlıdır. Bu durum Osmanlı bürokratik sisteminde geleneksel eğitim kurumlarının hâlâ önemli bir rol oynadığını ancak modern okulların da giderek artan bir şekilde devlet memuru yetiştirme sürecinde yer almaya başladığını göstermektedir. Özellikle Mekteb-i Tıbbiyye-i Askerîyye gibi askerî ve teknik okulların varlığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecinde eğitim sistemini nasıl çeşitlendirdiğine dair önemli ipuçları sunmuştur.

Tanzimat Dönemi'nden itibaren modernleşme çabalarının hız kazanmasıyla Mekteb-i Sultânî, Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Tıbbiyye gibi Batılı eğitim sistemine yakın okullar da bürokrasiye memur yetiştiren kurumlar arasında yerini almıştır. Tabloda görüldüğü üzere bazı memurlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun modern eğitim politikalarının bir sonucu olarak Askerî Rüşdiye, Mekteb-i Tıbbiyye-i Askerîyye ve Dârüşşafaka gibi kurumlardan mezun olmuştur.

Tablo 2.'ye göre memurların büyük çoğunluğunun yalnızca Türkçe okur-yazar olduğu görülse de önemli bir kısmının Arapça ve Farsça gibi

klasik İslam dünyası dillerinde eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Arapça ve Farsça bilgisi özellikle dinî ilimlerde önemli bir yere sahiptir. Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun bürokratik kapasitesinin gelişimi, memurların eğitim aldığı kurumların ve sahip oldukları dil yetkinliklerinin çeşitlenmesi ile doğrudan ilişkilidir.

Özel Hocadan Ders Alan Plevneli Memurlar

Plevneli devlet adamlarının özel hocalardan aldığı öğrenim, dönemin eğitim sisteminde bireysel hoca-talebe ilişkilerinin hâlâ önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Kayıtlar öğrencilerin resmî okullardan aldıkları eğitime ek olarak, bazı alanlarda derinleşmek veya belirli bir yetkinlik kazanmak amacıyla özel hocalardan eğitim aldıklarını ortaya koymaktadır.

Osmanlı eğitim sisteminde sıbyân mektepleri, rüşdiye ve idâdî gibi resmî okullarla birlikte özel ders alma pratiği de tercih edilmiştir. Hafız Mustafa Şevki Efendi[75], ibtidâî eğitimini tamamladıktan sonra Fatih Cami dersiamlarından Gürcü Bilal Efendi'den Arapça dersleri almıştır. Arapça ve Farsça, Plevneli öğrencilerin eğitiminde önemli bir yer tutmuştur. Yusuf Cevdet Bey[76] özel hocalardan Arapça nahiv eğitimi alırken Osman Saffet Bey[77] mantık, akâid, fıkıh gibi klasik İslami ilimlerin yanı sıra Arapça sarf ve nahiv dersleri de görmüştür. Bunun yanı sıra Mehmed Niyazi Bey'in[78] özel bir hocadan Fransızca öğrenmesi, Batı dillerine olan ilginin de olduğunu göstermektedir.

Yusuf Ziyaeddin Efendi[79], İstanbul'da ünlü hattat Sami Efendi'den hat sanatında eğitim görmüş ve iki kez icazetnâme almıştır. Bu bilgi dönemin öğrencilerinin sanatsal ve estetik bilgi edinmeye de önem verdiklerini ortaya koymaktadır.

1879-1909 yılları arasında Plevneli öğrencilerin özel hocalardan aldığı öğrenim, geleneksel ve modern eğitimin bir arada varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Arapça, Farsça ve Fransızca gibi dillerin öğrenilmesi, hüsnühat ve dinî ilimlere olan ilgi, Plevneli öğrencilerin çok

[75] BOA, *DH.SAİDd.* 74/349.
[76] BOA, *DH.SAİDd.* 33/21.
[77] BOA, *DH.SAİDd.* 131/295.
[78] BOA, *DH.SAİDd.* 83/173.
[79] BOA, *DH.SAİDd.* 178/222.

yönlü bir eğitim alma gayreti içerisinde olduğunu ve bu eğitimi bireysel gayretlerle desteklediklerini ortaya koymaktadır.

Plevneli Devlet Adamlarının Osmanlı Bürokrasisindeki Kariyerleri ve Görev Yerleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun idari yapısında görev alan memurlar yalnızca merkezden değil, imparatorluğun farklı coğrafi bölgelerinden gelen bireylerden oluşmaktadır. Bu çerçevede Balkanların köklü yerleşim yerlerinden Plevne, yetiştirdiği memurlar aracılığıyla Osmanlı bürokrasisine katkılar sunmuştur. Ek 1.'de (Üçüncü bölümde yer alan tüm başlıklara ilişkin ayrıntılı bilgi için Ek 1'e bakınız), Plevne doğumlu memurların Osmanlı devlet teşkilatındaki görev dağılımları incelenerek, söz konusu memurların hangi idari, mali veya adli pozisyonlarda yoğunlaştıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde taşra yönetimi, farklı idari birimler ve bu birimlerde görev yapan memurlar aracılığıyla yürütülmüştür. Osmanlı taşra yönetiminde görev yapan memurların çalıştıkları alanlar ve görev yerleri, imparatorluğun merkezî otoriteyi etkin bir şekilde taşrada tesis etme gayretini ortaya koymuştur.

İncelenen kayıtlar, Osmanlı taşra teşkilatında en çok hangi idari birimlerde Plevne doğumlu memurların görev aldığını, görevlerin hangi kademelerde yoğunlaştığını ve idari yapının işleyişine dair ipuçları sunmuştur.

Kaza Yönetimi ve İdare Meclisinde Görev Yapan Plevneli Memurlar

1870 tarihli Vilâyet Nizamnâmesi'ne göre Osmanlı İmparatorluğu'nda kaza düzeyindeki idari yapılanma kaymakam, mal müdürü, idare kâtipleri, emlak ve nüfus memuru, zaptiye zabiti ile kaza idare meclisinden oluşmuştur. Bu nizamname Osmanlı merkezî otoritesinin taşradaki etkinliğini artırmak amacıyla yerel yönetimlerin kurumsallaştırılması ve idari yapının düzenlenmesi hedefini taşımıştır. Dönemin salnamelerindeki bilgiler ışığında ise kaza idari teşkilatında görevli bulunan memurların; kaymakam, naip, mal müdürü, sandık emini, tahrîrât kâtibi, evkaf kâtibi (evkaf muhasebecisi) ve müftü olduğu

görülmüştür.[80] Bu yapı kaza teşkilatının hem idari hem de mali ve hukuki açıdan kapsamlı bir örgütlenmeye sahip olduğunu göstermiştir. Kaza İdare Meclisi'nin görev alanı ise oldukça geniş olup idari davaların çözümü, kazanın gelir ve giderlerinin denetimi, miri malların idaresi ve korunması, yerel sağlık hizmetlerine ilişkin tedbirlerin alınması gibi idari işlevlerin yanında, belediye tesislerinin yapımı ve bakımı ile köy yollarının inşası ve onarımı gibi yerel kalkınma faaliyetlerini de kapsamıştır. Ayrıca bu meclis, vergi konusundaki itirazların ilk olarak görüşüldüğü ve değerlendirildiği merci olarak da işlev görmüştür. Böylece kaza idare meclisleri, taşrada hem merkezî otoritenin temsili hem de yerel ihtiyaçların karşılanması ve halk ile devlet arasındaki ilişkinin düzenlenmesi noktasında kritik rol üstlenmiştir.[81]

Maliye ve Vergi İdaresi: Mal Müdürlükleri, Muhasebe Kalemleri ve Âşâr İdaresindeki Görevli Memurlar

Osmanlı kaza yönetimi ve idare meclisinde görev yapan Plevne doğumlu memurların en yoğun istihdamın 10 kişi ile maliye idaresinde olduğu görülmektedir. Vergilendirme ve mali yönetim de taşra idaresinin temel unsurlarından biridir. Mal müdürlükleri ve muhasebe kalemleri, bölgesel ekonominin işleyişinde kritik bir role sahiptir. Maliye ve vergi idaresinde çalışanlar, gelirlerinin toplanması ve idaresinde önemli görevler üstlenmiştir. Mal müdürlükleri, mali düzeni sağlayarak taşrada ekonomik istikrarı desteklemiş, vergi toplama işlemlerini koordine ederek devlet hazinesine gelir sağlamıştır. Memurların görev dağılımı incelendiğinde, Yenice-i Vardar ve Plevne gibi kazalarda mal müdürlükleri ile mal kalemlerinde yoğun biçimde görevlendirilmeleri dikkat çekmektedir.

Nüfus İdaresi ve Nüfus Memurları

Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus idaresinde çalışan memurlar, nüfusun kontrolü ve vergilendirme işlemlerinde kritik rol oynamıştır. Bu kalemlerde görev yapan memurlar, devletin nüfus hareketlerini kayıt

[80] Listeler oluşturulurken memurların görev yaptıkları yerler ayrıntılı biçimde belirtilmiştir. Nitekim Osman Nuri Efendi Ziraat Bankası, Çerkez Kazası Mal Kalemi ve Çerkez Kazası Nüfus Kitâbeti gibi farklı yerlerde çalışmıştır. Bu nedenle Osman Nuri Efendi, üç farklı görev yerinde çalışmış olarak listelere dâhil edilmiştir. Söz konusu uygulama, tüm memurlar için geçerli bir yöntem olarak benimsenmiştir.

[81] Mehmet Güneş, *a.g.m.,* s. 113.

Vakanüvis

altına alarak hem askerî hem de ekonomik kaynakları kontrol edebilmesini sağlamıştır. Mudanya, Pravişte, Karaferye, Vodina, Avrethisarı, Gevgili ve Menemen gibi kazalarda, Plevne doğumlu nüfus memurlarının görev yaptığı görülmektedir.

Tahrîrât Kalemleri: Yazı İşleri ve Bürokratik Kayıtları Tutan Memurlar

Osmanlı taşra teşkilatında yazı işleri büroları, resmî yazışmaların ve devlet emirlerinin düzenlenmesi açısından büyük öneme sahiptir. Tahrîrât kalemlerinde görev yapan memurlar ise yazışma ve bürokratik işlemlerin yürütülmesinde merkezî yönetim ile yerel idare arasındaki iletişimin sürekliliğini sağlamıştır. Bu kalemlerde çalışanların yazışma ve kayıt tutma fonksiyonları, Osmanlı bürokrasisinin sürekliliğini ve kurumsal hafızasını güçlendirmiştir. Plevne, Karaferye, Erzurum ve Çerkes kazalarında tahrîrât kalemlerinde görev yapan Plevneli memurların sayısının fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Hazine-i Hâssa-i Şâhâne ve Emlâk-i Hümâyûn'da Görevli Memurlar

Osmanlı İmparatorluğu'nda padişaha ait mal ve mülkler Emlâk-i Hümâyûn[82] tarafından, padişahın şahsi gelir ve giderleri ise Hazine-i Hâssa-i Şâhâne[83] tarafından idare edilmiştir. Bu kurumlarda görev alan memurlar, doğrudan saraya bağlı mülklerin yönetimini gerçekleştirerek saray ekonomisinin sürdürülebilirliğini sağlamıştır. Hazine-i Hâssa-i Şâhâne, Emlâk-i Hümâyûn ve Çiftlikât-ı Hümâyûn gibi kurumlarda beş memur görev yapmıştır.

Kaymakam ve Müdürler

Sicill-i Ahvâl defterleri Osmanlı İmparatorluğu'nda taşra yönetiminin etkinleştirilmesinde ve merkezî yönetimin yerel düzeyde güçlendirilmesinde kaymakam ve müdürlerin rolünü vurgulaması bakımından değerli bir perspektif sunmaktadır. Bu bağlamda, belgelerde yer alan İbrahim Nazmi Efendi ile İbrahim Efendi'nin kariyer

[82] Emine Burcu Halaçoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Mâli Yapısında Emlâk-ı Hümâyûn Müessesesi (1876-1909),* Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara 2024, s. 53.

[83] Arzu (Tozduman) Terzi, "Hazîne-i Hâssa"*, DİA,* C. 17 (1998), s. 137.

seyirleri, devletin taşradaki idari kadroları sistematik ve planlı bir şekilde değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. İbrahim Nazmi Efendi'nin Garzan, Göynük, Mudurnu, Kalecik ve Çarşamba gibi farklı bölgelerde görev yapması, Osmanlı İmparatorluğu'nun taşra yönetiminde yerel deneyime ve bölgesel çeşitliliğe sahip idarecileri tercih ettiğini göstermektedir.[84] Bu durum merkezî idarenin taşra üzerindeki denetimini güçlendirme stratejisi olarak değerlendirilebileceği gibi, devletin farklı coğrafyalardaki sosyal ve ekonomik dinamiklere hâkimiyet sağlama hedefini de ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan belgelerde belirtilen müdürlük görevleri de Osmanlı taşra idaresindeki modernleşmenin farklı bir boyutunu yansıtmaktadır. İbrahim Hakkı Efendi ve Mustafa Saffet Efendi'nin Balçık, Mahmûdî, Horasan ve Bulanık gibi merkezlerde müdür olarak görev alması, taşra teşkilatında müdürlük makamının önem kazandığını ve bu pozisyonun kaymakamlık makamına geçiş öncesinde idari tecrübe kazanmak için kullanıldığını göstermektedir. Müdürlük görevlerinin özellikle ekonomik veya stratejik öneme sahip yerlerde yürütüldüğü göz önüne alındığında, Osmanlı İmparatorluğu'nun yerel düzeyde idari kontrolü güçlendirmek ve yerel kaynakları daha etkin kullanmak için nitelikli ve deneyimli bürokratları görevlendirme eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer Kurumlar

Üçer Plevneli memurun istihdam edildiği Arâzi Kalemi ve Vukûât Kitâbeti, diğer kurumlar arasında öne çıkan iki birimdir. Ayrıca Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti, Osmanlı İmparatorluğu'nda vakıfların yönetiminden sorumlu bir kurum olarak önemli bir yere sahiptir. Göç hareketlerini düzenleyen Umûm-ı Muhâcirîn Komisyonu'nda görev almış Plevneli memurlar da bulunmaktadır. Matbaa müdürlükleri, devletin resmî yayınlarının düzenlenmesi açısından önem arz etmektedir. Nitekim Mustafa Nuri Efendi, Bursa Vilâyeti Matbaa Müdürlüğü'nde görev yapmıştır.[85]

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başındaki taşra idaresi çok yönlüdür. Nüfus, maliye ve tahrîrât kalemlerinin taşra yönetimindeki belirleyici rolleri, devletin özellikle mali

[84] BOA, *DH.SAİDd.* 10/917.
[85] BOA, *DH.SAİDd.* 44/371.

kontrol ve nüfus düzenlemeleri konusunda merkeziyetçi politikalar izlediğini göstermektedir. Kaymakamlıkların taşra yönetimindeki otoritesi devam etmekle birlikte, bürokratik işler için yeni kurumsal yapılanmalar da önem kazanmaktadır.

Grafik 1. Kaza Yönetimi ve İdare Meclisinde Görev Yapan Memurların Kurumsal Yoğunlaşması

Tablodaki veriler sayısal olarak grafiğe aktarıldığında bazı alanlarda dikkat çekici bir yoğunlaşma gözlemlenmektedir. Memurların yüzde 36'sı Maliye İdaresinde görev yapmış ve bu kurum en fazla istihdamın gerçekleştiği alan olarak öne çıkmıştır. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle ekonomik kaynaklarının idaresi, vergi toplama ve mali düzenin sürdürülmesine büyük önem verdiğini göstermektedir. Nüfus İdaresi ise yüzde 25'lik bir oran ile ikinci sırada yer almaktadır. Bu oran nüfus yönetiminin Osmanlı bürokrasisi açısından hayati önem taşıdığına işaret etmektedir. Nüfus kayıtları hem vergi düzenlemeleri hem de askerlik gibi önemli devlet işlevlerinin gerçekleştirilmesinde temel veri kaynakları olmuştur.

Tahrîrât Kitâbeti'nin yüzde 21 ile üçüncü sırada yer alması Osmanlı İmparatorluğu'nda bürokratik yazışma ve kayıt tutma faaliyetlerinin yoğunluğunu ve merkezî otorite ile taşra idareleri arasındaki iletişimin bürokratik süreçler içindeki kritik rolünü göstermektedir. Bu kalemlerde görev alan memurlar, devlet mekanizmasının işlerliğini sağlayan önemli unsurlardır. Son olarak saltanat maliyesi çalışanlarının yüzde 18

oranındaki dağılımı, doğrudan padişahın özel mülkleri ve saraya bağlı gelir kaynaklarının yönetiminin de Plevneli memurlar bürokrasisinde önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Bu durum Plevne doğumlu devlet memurları özelinde Osmanlı yönetim yapısının sadece genel devlet işlerine değil aynı zamanda sarayın özel ekonomik kaynaklarının yönetimine yönelik olarak da örgütlenmiş olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak memurların Osmanlı devlet teşkilatındaki görev dağılımı, devletin hem merkezî yönetimi güçlendirme hem de ekonomik ve idari kaynakları kontrol altında tutma hedefini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Rüsûmât Emâneti ve Gümrüklerde Görevli Memurlar

Rüsûmât Emâneti ve gümrüklerde dokuz memur görev almıştır. Kayıtlarda memurlarının özellikle Rüsûmât İdaresi ve gümrük teşkilatlarında farklı dönemlerde ve bölgelerde görev aldıkları görülmektedir. Memurların görevleri arasında; duhân kitâbeti, muhafaza memurluğu, istimatorluk ve manifesto memurluğu gibi dönemin mali ve ticari hayatında kritik öneme sahip olan bürokratik pozisyonlar bulunmaktadır. Bu görev dağılımı ve çeşitliliği, Osmanlı İmparatorluğu'nun mali reform sürecinde kurumlaşmanın ve uzmanlaşmanın arttığına işaret etmektedir. Ayrıca defterlerde yer alan memurların kariyer hareketliliği, taşradan merkeze doğru yaşanan kurumsal geçiş süreçlerini ve devlet hizmetinde liyakatin ve uzmanlaşmanın önem kazandığını göstermektedir.

Memurların atamalarının, Osmanlı İmparatorluğu'nun mali idaresinde yaşanan reform süreçleriyle paralellik gösterdiği tespit edilebilmektedir. Rüsûmât Emâneti'nin yeniden yapılandırılması, merkezîleşme politikalarının hız kazanması ve gümrük gelirlerinin devlet kontrolünde daha etkili biçimde toplanması yönündeki girişimler görülmektedir. Memurların Edirne, Selanik, Antalya, Kavala, İzmir ve Beyrut gibi ticari ve stratejik merkezlerde görev almış olması, bu bölgelerin Osmanlı ekonomisi içerisindeki önemini ve devletin buralarda daha etkin bir idari kontrol sağlama çabasını ortaya koymaktadır.

Düyûn-ı Umûmiyye İdaresindeki Memurlar

Ek 1.'deki veriler incelendiğinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın son çeyreğinde yaşadığı mali dönüşümler neticesinde teşkil edilen Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi öne çıkmaktadır. Bu idare bünyesinde görev yapan beş devlet memurunun kariyer süreçlerine ilişkin veriler, dikkat çekici bir örneklem sunmaktadır. Defterde Süleyman Bey, Mehmed Tevfik Efendi[86], İbrahim Efendi[87] ve Mehmed Latif Efendi gibi memurların farklı bölgelerde ve çeşitli pozisyonlarda görevlendirildikleri gözlenmektedir. Bu görevlerin arasında kitâbet ve sandık eminliği, tuz ambarı memurluğu, muhasebe ve istimâra kitâbeti gibi pozisyonlar yer almakta ve Düyûn-ı Umûmiyye'nin vergi ve borç tahsilat mekanizmasındaki rollerini ortaya koymaktadır.

Söz konusu kayıtlardaki atama tarihleri ve görev yerlerine bakıldığında, memurların Bandırma, Gelibolu, Petriç, Gönen ve Herek gibi farklı bölgelerde görev yapması, Düyûn-ı Umûmiyye'nin taşrada mali idari örgütlenme ağını genişlettiğini ve yerel ekonomiler üzerinde doğrudan kontrol mekanizmaları oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum Osmanlı mali sistemindeki dönüşümün ve yabancı alacaklıların etkisinin taşra bürokrasisine yansımasının bir göstergesidir.

Müskirat ve Tütün İdaresinde Görev Alan Memurlar

Ahmed Refik Efendi ve İbrahim Efendi[88], Eminönü ve Galata gibi ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Ahmed Refik Efendi'nin görevleri arasında meyve gümrüğü şîre memuriyeti, galata müskirât şubesi müdürlüğü ve müskirât nezâretinde tezâkir-i müterâkime ahmâl kitâbeti gibi pozisyonlar yer almıştır. İbrahim Efendi ise özellikle tütün idaresinde görev almış olup, Plevne Tütün Fabrikası ve Tütün Fırka-i Teftişiye gibi görevlerde bulunmuştur. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun tütün üretimi, işlenmesi ve ticaretinde uyguladığı denetim ve merkezî kontrol politikalarının taşra bölgelerine kadar yayıldığını göstermektedir. Ayrıca İbrahim Efendi'nin kariyerinde daha sonra Düyûn-ı Umûmiyye gibi önemli bir kurumda görev alması, bu dönemde devlet memurlarının farklı mali idarelerde görevler arasında geçiş yapabilme esnekliğine

[86] BOA, *DH.SAİDd.* 126/71.
[87] BOA, *DH.SAİDd.* 101/343.
[88] *a.g.b.*

Vakanüvis

sahip olduklarını ve idari uzmanlaşmanın önemini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Mahkemede Görevli Memurlar

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarındaki adli teşkilatlanması içerisinde sekiz Plevne doğumlu devlet memuru görev yapmıştır. Kayıtlarda ismi geçen Süleyman Bey, Yusuf Cevdet Bey, Osman Saffet Bey, Mehmed Tevfik Efendi[89], Selim Sabit Efendi, Ahmed Hulusi Efendi, Hafız Mustafa Şevki Efendi ve Ahmed Ragıp Efendi'nin adliye sisteminin farklı birimlerinde görev aldıkları gözlemlenmiştir. Bu görevler arasında müstantik muavinliği, müdde-i umumilik, icra ve istintak memurluğu, zabıta kitabeti gibi adli süreçlerin yürütülmesi açısından öneme sahip pozisyonlar yer almaktadır.

Memurların görev yerlerinin çeşitliliği (Bursa, Manastır, Kosova, Üsküp, Adana, Trabzon, Edirne, Konya) devletin hukuk düzenini ülke genelinde daha etkin ve standart hâle getirme çabasını ortaya koymaktadır. Memurların kariyerlerindeki çeşitlilik ve geniş coğrafi dağılım, taşrada hukuk ve adliye alanında devlet kontrolünün artırılması stratejilerinin göstergesi olarak da yorumlanabilmektedir.

Kolluk Görevlileri ve Askerî Personel

Osmanlı askerî ve polis teşkilatında 10 kişi görev yapmıştır. Defterlerde adı geçen İbrahim Hakkı Efendi, Mehmed Hulusi Efendi, Ahmed Saffet Efendi, Selim Sabit Efendi, Ahmed Hulusi Efendi, Çerkes Ali Ağa, Ahmed Celaleddin Efendi, Halil Efendi[90], Hafız Mustafa Şevki Efendi ve Mehmed Galip Efendi, askerî ve kolluk kuvvetleri bünyesinde farklı görevler üstlendikleri görülmektedir. Bu kişiler Asâkir-i Şâhâne hizmeti, Redif Alayı tabur kitabeti, Silk-i Celîl-i Askerîye çavuşluğu ve zabıta kitabeti gibi görevlerde yer almıştır. Memurların görev yaptıkları bölgeler arasında İstanbul, Üsküdar, Çatalca gibi önemli merkezlerin yanı sıra taşrada hizmet veren askerî birlikler ve polis teşkilatları da bulunmuşlardır. Ayrıca belgelerde belirtilen askerî rütbeler ve görevlerin çeşitliliği (örneğin yüzbaşı, çavuş, polis komiseri, tabip gibi), kayda değerdir.

[89] BOA, *DH.SAİDd.* 77/37.
[90] BOA, *DH.SAİDd.* 108/373.

Telgraf ve Posta Hizmetinde Görev Yapan Memurlar

Telgraf ve posta merkezinde beş memur görev yapmıştır. Bu memurlardan özellikle İbrahim Hakkı Efendi ve Mustafa Saffet Efendi gibi kişilerin kariyerlerindeki coğrafi hareketlilik oldukça belirgindir. Bu memurların Balkanlar'dan Doğu Anadolu ve Yemen'e kadar farklı coğrafyalarda telgraf ve posta merkezlerinde görev yapmış olmaları, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iletişim altyapısını geniş coğrafyasında kurumsallaştırma çabalarının bir göstergesidir. Ayrıca belgelerde görevlerin çeşitliliği; makineci, muhâbere memuru, posta mukayyidi ve müvezzi gibi farklı uzmanlıkları içermektedir.

Kayıtlardaki bilgilerden hareketle Osmanlı İmparatorluğu'nun telgraf ve posta hizmetlerini yalnızca ekonomik değil, askerî ve stratejik amaçlarla da kullandığı anlaşılmaktadır. Halil Efendi'nin[91] askerî telgraf bölüğünde görev alması, devletin özellikle kritik bölgelerde iletişim ağını sağlamlaştırma stratejisinin bir örneği olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde Mehmed Hayri Efendi gibi memurların görev yaptığı bölgelerin, devletin merkezî idaresine uzak ve stratejik açıdan önemli bölgeler olması, iletişim altyapısının devlet otoritesini güçlendirmek ve taşra üzerinde kontrolü pekiştirmek amacıyla da kullanılmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır.

Maden ve Demiryollarında Çalışan Memurlar

Maden ve demiryollarında beş memur görev yapmıştır. Mehmed Hulusi Efendi, Eskişehir ve Bulgardağı gibi stratejik önemi olan madenlerde başkâtiplik yapmış, Osman Saffet Bey ise Maden Kömürü İdaresinde müfettiş olarak görevini ifa etmiştir. Ayrıca Ahmed Sadık Efendi'nin Havran ve Beyrut bölgelerindeki humr madenlerinde görev yapması, devletin yerel kaynakların işletilmesinde merkezî kontrolü pekiştirme çabası olarak yorumlanabilmektedir. Ulaştırma alanında ise Ahmed Celaleddin Efendi'nin Hicaz Demiryolu projesinde yer almıştır.

Diğer Kurumlarda Görevli Memurlar

Sicill-i Ahvâl kayıtlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun idari yapılanmasının çeşitliliğini ve memurların farklı sektörlerde üstlendikleri

[91] BOA, *DH.SAİDd.* 156/369.

görevlerin geniş bir yelpazeye yayıldığını göstermesi bakımından dikkat çekici bir kaynaktır. Bu bağlamda Osman Nuri Efendi'nin Ziraat Bankası'nın Beyşehir, Hayfa ve Bergama gibi farklı şubelerindeki gibi muhasebe kâtiplikleri, devletin tarımsal üretimi desteklemek amacıyla oluşturduğu kredi mekanizmalarının Osmanlı coğrafyasına yayılma stratejilerini ve ekonomik kalkınmaya yönelik politikalarını yansıtmaktadır. Mehmed Niyazi Bey'in Tercümân-ı Hakîkat gazetesi yazı heyetinde görev yapması, Osmanlı modernleşme döneminde basının rolünü ve matbuat bürokrasisiyle devlet yönetimi arasındaki ilişkiyi vurgulaması açısından kayda değerdir. Ayrıca Mehmed Muhsin Efendi'nin Çatalca'da öğretmenlik yapması, devletin eğitim alanında taşra merkezlerinde yürüttüğü modernleşme ve merkezileşme girişimlerinin somut bir örneğini teşkil etmektedir.

Bunun yanı sıra Ahmed Sıdkı Efendi'nin Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı Muhacirin İdaresinde uzun süre farklı pozisyonlarda görev alması, Osmanlı İmparatorluğu'nun göçmen politikalarıyla iç ve dış göçlerin yönetimi konusunda kurumsal bir altyapı kurmaya çalıştığının göstergesidir. Ayrıca Saray-ı Hümâyûn bünyesinde sağlık ve iaşe konularında Hafız Mustafa Şevki Efendi ve Halil Efendi'nin[92] görev yapmıştır. Bu örnekler Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı idari birimleri ve alanlar arasında yetenekli bürokratlar yetiştirerek çok yönlü bir modernleşme çabası içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Grafik 2. Plevneli Memurların Kurumsal Görev Dağılımı

[92] BOA, *DH.SAİDd.* 108/373.

Osmanlı bürokrasisinde Plevne doğumlu memurların görev alanlarına dair yüzdelik dağılımlar, bu memurların toplumsal ve idari yapıdaki rolünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Elde edilen veriler, memurların büyük ölçüde kaza yönetimi ve kaza idare meclislerinde (yüzde 36, 28 kişi) görev aldığını göstermektedir. Bu grubu sırasıyla kolluk kuvvetleri (yüzde 13, 10 kişi), Rüsûmât idaresi ve gümrükler (yüzde 11, 9 kişi) ile Düyûn-ı Umûmiyye (yüzde 6, 5 kişi) takip etmektedir. Memurların ticaretle ilişkili kurumlarda önemli oranda temsil edilmesi, Osmanlı coğrafyasının ekonomik hareketliliğine ve ticari faaliyetlere olan katkılarına işaret etmektedir. Buna karşılık kaza yönetimi ve kolluk kuvvetlerindeki yoğun katılım ise yerel düzeydeki idari ve güvenlik mekanizmalarında memur kadrolarının sahip olduğu etkin rolü ortaya koymaktadır.

Plevneli Memurların İlk Göreve Başlama Yaşı ve Maaşları

Resmî kurumlarda memuriyet hayatının başlangıç yaşı ve ekonomik koşulları, devletin idari yapısının yanı sıra toplumsal tabakalaşma ve eğitim sistemine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Plevne gibi taşra şehirlerinde doğmuş bireylerin devlet kademelerinde hangi yaşta göreve başladıkları ve ilk maaş düzeyleri hem bireysel kariyer süreçlerini hem de dönemsel ekonomik standartları anlamak açısından ipuçları sunmaktadır. Aşağıdaki tabloda memurların ilk göreve başlama yaşlarını ve aldıkları maaşlarına yer vererek, taşralı memurların Osmanlı devlet yapısındaki yerini sosyoekonomik açıdan değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Vakanüvis

Tablo 4. Memurların İlk Göreve Başlama Yaşı ve Maaşları

Memurun Adı	İlk Göreve Başlama Şekli	İlk Göreve Başlama Yaşı[93]	Aldığı En Düşük Maaş (Kuruş)	Aldığı En Yüksek Maaş (Kuruş)
İbrahim Hakkı Efendi	Maaşlı	22	200	1000
Süleyman Bey	Mülâzemet	17	300	400
İbrahim Nazmi Efendi	Maaşlı	34	480	1250
Mustafa Nuri Efendi	Mülâzemet	18	300	1000
Mehmed Hulusi Efendi	Maaşlı	18	200	640
Yusuf Cevdet Bey	Mülâzemet	32	250	250
Mehmed Sadık Efendi	Mülâzemet	19	250	700
Osman Saffet Bey	Maaşlı	39	250	1500
Ahmed Şevki Efendi	Maaşlı	20	200	400
İbrahim Efendi	Mülâzemet	21	175	400
Ahmed Sıdkı Efendi	Maaşlı	20	252	1000
Mehmed Tevfik Efendi	Mülâzemet	18	350	400
Osman Saffet Bey	Mülâzemet	35	250	250
Ahmed Saffet Efendi	Maaşlı	35	120	300
Ahmed Sadık Efendi	Maaşlı	27	400	1000
Mehmed Muhsin Efendi	Maaşlı	29	450	450
Hasan Efendi	Maaşlı?	22	125	1100
Ahmed Ragıp Efendi	Mülâzemet	21	80	160
Mehmed Tevfik Efendi	Mülâzemet	18	300	1620
Mehmed Ağa	Maaşlı	44	200	200
Selim Sabit Efendi	Gönüllü Askerlik	21	150	300
Ahmed Hulusi Efendi	Vekâlet	24	150	1000

[93] Sicill-i Ahvâl defterlerinde belirtildiği gibi alınmıştır.

Vakanüvis

Çerkes Ali Ağa	Askerliğe dâhil olma	23	200	200
Mehmed Niyazi Bey	Mülâzemet	20	30	500
Mustafa Ahsen Bey	Maaşlı	19	500	2000
Mustafa Haşim Efendi	Maaşlı	20	144	144
Abdi Efendi	Yevmiye	30	540	540
Mehmed Bey	Maaşlı	18	150	400
Mehmed İzzet Efendi	Ücret-i Maktû'a	39	500	900
Osman Nuri Efendi	Mülâzemet	16	125	1200
İbrahim Efendi	Maaşlı	26	504	1500
Ahmed Celaleddin Efendi	Gönüllü Askerlik	20	180	660
Ahmed Fikri Efendi	Mülâzemet	15[94]	80	400
Halil Efendi	Yüzbaşı	26	800	800
İsmail Mahir Efendi	Ücret-i maktû'	18	125	350
Mehmed Galip Efendi	Gönüllü Askerlik	?[95]	150	1050
Mehmed Salim Efendi	Maaşlı	25	600	600
Hasan Basri Efendi	Maaşlı	22	400	1000
Recep Remzi Efendi	Maaşlı	22	100	125
Mehmed Latif Efendi	Mülâzemet	16	200	700
Mustafa Saffet Efendi	Mülâzemet	15	300	750
Ahmed Refik Efendi	Maaşlı	18	212.5	300
Halil Efendi	Gönüllü	23	150	400
Mehmed Hayri Efendi	Mülâzemet	12	300	400

[94] Vesikada on bir yaşında olduğu belirtilmiştir. Ancak doğum tarihi ve işe giriş tarihini esas alarak 15 olarak belirtilmiştir.

[95] Doğum tarihi H. 1289, gönüllü olarak askere katıldığı tarih olarak ise H. 1299 tarihi verilmiştir.

Vakanüvis

Mustafa Şevki Efendi	Mülâzemet	16	50	550
Yusuf Ziyaeddin Efendi	Maaşlı	29	200	200

Tablo 4. incelendiğinde memurların göreve başlama yaşı ve kariyer eğilimleri, 12 ila 44 yaşları arasında değişmektedir. 12 yaşında başlayan (Mehmed Hayri Efendi) bir memur, Osmanlı eğitim sisteminde küçük yaşlardan itibaren yetiştirilen bürokratların varlığını göstermektedir. Ortalama memuriyete başlama yaşı ise 18-22 arasında değişmektedir. Bu da eğitim sürecinin tamamlanmasından sonra memuriyete adım atıldığının göstergesidir. 30 yaş ve üzerindeki bazı isimler (Mehmed Ağa-44 yaş, Osman Saffet Bey-39 yaş, Mehmed İzzet Efendi-39 yaş), muhtemelen daha önce başka alanlarda çalışıp merkezî idareye sonradan dâhil olmuştur.

Memurların ilk göreve başlaması maaşlı, mülâzemet, tayin, vekâlet ücret-i maktû'a ve yevmiye gibi farklı şekillerde olarak çeşitlilik göstermektedir. Belirtilen maaş sistemleri arasında maaşlı ve ücret-i maktû'a ile çalışanlar sabit maaş alırken, yevmiye ile çalışanlar ise günlük ücretle geçinmektedir. En düşük maaşlı olanlar genellikle stajyer konumundakiler (mülâzemet), en yüksek maaşı alanlar ise doğrudan maaşlı olarak başlayanlardır. Maaş sistemlerinin farklı olması, Osmanlı İmparatorluğu'nda bürokratların sosyal statüsünü ve hiyerarşiyi belirleyen önemli bir unsurdu. Bu çeşitlilik Osmanlı bürokrasisinde farklı sınıfların ve eğitim yollarının memuriyete girişte etkili olduğunu göstermektedir.

Osmanlı idari yapısında memur maaşları görev yapılan kurum, taşra-merkez ayrımı ve mesleki kıdem gibi unsurlara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Memurların maaş verileri incelendiğinde ortalama en düşük maaşın 260 kuruş, ortalama en yüksek maaşın ise 674 kuruş olduğu tespit edilmiştir. Tüm memurların genel maaş ortalaması ise 467 kuruş olarak hesaplanmıştır. Maaşlar arasında farklar gözlemlenmiş, en düşük maaş 30 kuruş, en yüksek maaş ise 2000 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Osmanlı maliyesinin en önemli gelir kaynaklarından biri gümrük vergileri olup özellikle Galata ve diğer büyük ticaret merkezleri, devletin mali kontrolünü sağlaması açısından kritik noktalar olarak

görülmektedir. Bu nedenle Galata Gümrüğü gibi büyük mali kurumlarda çalışan memurlar daha yüksek maaş alarak teşvik edilmiştir. Buna karşılık taşra idareleri, merkez tarafından daha az mali kaynak ayrılan ve yerel gelirlerle finanse edilen birimler olduğundan, burada çalışan memurlar daha düşük maaşlarla yetinmek durumunda kalmıştır. Bu fark Osmanlı İmparatorluğu'nda merkezî yönetimin finansal önceliklerinin nasıl belirlendiğini ve ekonomik yapının hangi unsurlara dayanarak şekillendiğini anlamak açısından önemlidir**.** Devlet, gelirlerini en verimli şekilde kontrol edebileceği alanlara yatırım yaparak merkezdeki mali kurumları güçlendirirken, taşra idaresinde ekonomik kaynakları daha sınırlı tutmuştur. Bu sistem, modernleşme çabaları ve Düyûn-ı Umûmiyye gibi Batı etkisi altındaki mali reformlarla da doğrudan ilişkilidir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında devletin dış borçlanma süreci ve mali krizleri, merkezî mali idarelerde çalışan memurların daha yüksek maaşlar almasına yol açarken, taşrada görev yapan memurların gelirlerini sınırlı düzeyde tutmuştur.

Plevneli Memurların Aldığı Taltifler

Sicil kayıtları söz konusu memurların askerî, teknik ve idari alanlardaki hizmetleri karşılığında, devlet tarafından nasıl ödüllendirildiğini ortaya koymaktadır. Selim Sabit Efendi, İbrahim Efendi[96] ve Halil Efendi[97], 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında geçici olarak silah altına alınmaları dolayısıyla Yunan Muharebe Madalyası ile taltif edilmiştir. İbrahim Efendi ayrıca 4. Rütbeden Nişân-ı Âlî-i Osmânî ile ödüllendirilmiştir. Halil Efendi'ye ise bu madalyaya ek olarak 4. Rütbeden Mecidî Nişanı layık görülmüştür. Öte yandan Abdi Efendi, Mâbeyn-i Hümâyûn'a yaptığı elektrik hizmeti nedeniyle Sanayi Madalyası alırken Ahmed Celaleddin Efendi, Hicaz Demiryolu Komisyonu'ndaki hizmetleri nedeniyle Gümüş Hicaz Demiryolu Madalyası ve 3. Rütbeden Mecidî Nişanı ile onurlandırılmıştır. Sanat ve zanaat alanındaki katkılarından dolayı Hasan Basri'ye Sanayi-i Nefise Madalyası verilmiş, Mehmed Galip Efendi ise hem 4. Rütbeden Mecidî Nişanı hem de 4. Rütbeden Nişân-ı Âlî-i Osmânî ile onurlandırılmıştır.

Sonuç

[96] BOA, *DH.SAİDd.* 66/301.
[97] BOA, *DH.SAİDd.* 108/373.

Sicill-i Ahvâl defterleri, Osmanlı bürokrasisinin sosyolojik ve demografik yapısını anlamak açısından son derece kıymetli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada incelenen kayıtlar, Plevne doğumlu devlet memurlarına dair veriler üzerinden Osmanlı taşra bürokrasisinin etnik, sosyal ve mesleki çeşitliliğine ışık tutmaktadır. İncelenen memurların tamamının Müslüman kökenli olması, bürokratların dinî kimlik bakımından homojen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki fetih sürecinde önemli roller üstlenmiş tarihi ailelere özellikle de Gazi Mihal Bey soyundan gelen bireylere rastlanması, devlet görevlileri içerisinde ailevi geçmişin etkisini ortaya koymaktadır.

Memurların ailevi geçmişleri incelendiğinde babalarının mesleklerine dair kayıtların, sosyal hareketlilik ve sınıfsal geçişler açısından dikkate değer bir çeşitlilik arz etmektedir. Memurların adlarının önünde yer alan Efendi, Hacı, Hafız, Bey ve Ağa gibi çeşitli ünvanlar, Osmanlı toplumundaki bireysel kimliklerin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ve bürokrasiye girişte toplumsal saygınlık, dinî hüviyet ve ailevi aidiyet gibi unsurların belirleyici rol oynayabildiğini ortaya koymaktadır.

Memurların eğitim geçmişlerine dair veriler, Osmanlı bürokrasisinde farklı okul türlerinin etkisini ortaya koymakta ve geleneksel ile modern eğitim kurumlarının birlikte var olduğu çok katmanlı bir yapıyı yansıtmaktadır. Sıbyân mektepleri, memurların ilk eğitim aşamasında en yaygın tercih edilen kurumlar olarak öne çıkarken, rüşdiye, medrese ve diğer okullar daha sınırlı bir temsil oranına sahiptir. Dârüşşafaka, Mekteb-i Sultânî ve Mekteb-i Tıbbiyye-i Askerîyye gibi modern ve Batı tarzı eğitim veren kurumlara devam eden memur sayısının azlığına rağmen bu okullar, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme politikaları doğrultusunda çeşitlenen eğitim sisteminin birer yansıması olarak dikkat çekmektedir.

Memurların kamu kurumlarında üstlendikleri görev alanlarının yüzdelik olarak dağılımı, taşra kökenli bireylerin devlet yapısı içindeki işlevsel konumlarını anlamak açısından veriler sunmaktadır. İncelenen kayıtlara göre, bu memurların önemli bir kısmı kaza yönetimi ve kaza idare meclislerinde görev almış, bu alanı kolluk kuvvetleri, Rüsûmât İdaresi ve gümrükler ile Düyûn-ı Umûmiyye izlemiştir. Özellikle ticaretle

ilişkili kurumlardaki temsil oranı, söz konusu memurların Osmanlı taşrasında ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesinde aktif roller üstlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, yerel idare ve güvenlik mekanizmalarındaki yüksek oranlı katılım, devletin taşradaki yönetim organizasyonunda bu bireylerin ne derece belirleyici pozisyonlarda yer aldığını ortaya koymaktadır.

Memurların göreve başlama biçimlerinin çeşitliliği Osmanlı bürokrasisine girişin çok yönlü işlediğini göstermektedir. Bu çeşitlilik bireylerin eğitim geçmişi, sosyal çevresi ve sınıfsal konumları doğrultusunda farklı kariyer yolları izlediklerini göstermektedir. Özellikle mülâzemet sistemi, devletin genç memurları bürokrasiye hazırlamak için kullandığı geleneksel bir yöntem olarak dikkat çekmektedir. Göreve başlama yaşının 12 ila 44 arasında değişmesi, Osmanlı idaresinde hem erken yaşta devlet hizmetine giren hem de farklı alanlardan geçiş yapan bireylerin yer alabildiğini göstermektedir. 18 ila 22 yaş aralığı ise eğitim sürecini tamamlamış bireylerin bürokrasiye katılımında ortalama başlangıç yaşını işaret etmektedir.

Memurların maaş sistemlerindeki çeşitlilik ve bu maaşların miktarları, Osmanlı idari yapısındaki görev dağılımı ve kurumsal öncelikleri anlamak açısından ipuçları sunmaktadır. Sabit maaşlı, ücret-i maktû'a ile çalışan veya yevmiyeli pozisyonlar, memurların hiyerarşideki konumlarını ve sosyal statülerini belirleyici unsurlar arasında yer almıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Komisyonu Defterleri (DH.SAİDd.): 5/215; 117/123; 10/917; 44/371; 73/43; 33/21; 9/363; 131/295; 23/207; 101/343; 60/335; 126/71; 32/169; 127/135; 141/465; 52/459; 33/281; 50/87; 77/37; 185/14;124/431; 173/225; 187/76; 83/173; 84/221; 51/469; 115/257; 193/313; 152/123; 60/275; 66/301; 136/397; 52/207; 108/373; 107/7; 129/287; 142/111; 123/83; 174/173; 138/343; 52/139; 123/223; 156/369; 65/93; 74/349; 178/222.

Kitap ve Makaleler

Aybey, Salih, "Sadî Şirazî'nin "Bostan" ve "Gülistan" Adlı Eserlerinin Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* C. 18, S. 69 (2019), s. 425-437.

Ayverdi, İlhan, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010.

Çetin, Atillâ, "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi,* S. 29 (2005), s. 87-104.

Demir, İsmail, "Sarf Bilgisi ve Ömer B. Alî B. İbrâhim B. Halîl El-İspirî'nin "Er-Risâle Fî Temeyyuzi'l-Ebvâb" Adlı Eserinin Edisyon Kritiği", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 1, S. 2 (2014), s. 60-80.

Durmuş, İsmail, "Meânî", *DİA,* C. 28 (2003), s. 204-206.

Güneş, Mehmet, "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Görev Yapan Akşehir Doğumlu Memurlar (1879-1909)", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi,* S. 22 (2024), s.104-130.

Halaçoğlu, Emine Burcu, *Osmanlı Devleti'nin Mâli Yapısında Emlâk-ı Hümâyûn Müessesesi (1876-1909),* Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara 2024.

Karakulak, Mesut, *93 Harbi Osmanlı-Rus Savaşı 1877-1878,* Kronik Kitap, İstanbul 2025.

Karabıyık, Hümeyra, "Sicill-i Ahvâl Defterlerinde Kayıtlı İskilipli Devlet Adamları", *XIX. Türk Tarih Kongresi III. Cilt-II. Kısım,* 3-7 Ekim 2022, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024, s. 1081-1104.

Kılavuz, Ahmed Saim, "Akaid", *DİA,* C. 2 (1989), s. 212-216.

Kiel, Machiel, "Plevne", *DİA,* C. 34 (2007), s. 302.303.

Kodaman, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

Kütükoğlu, Bekir, "Son Devir Osmanlı Biyografik Kaynakları", *Vekayi'nüvis Makaleler,* İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 1994, s. 211-216.

Kütükoğlu, Mübahat S., "Sicill-i Ahval Defterleri'ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları", *Güney-doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi,* S. 12 (1998), s. 141-157.

Özkan, Selim Hilmi, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Alâiyeli Memurlar (1879-1909),* Özhür Basımevi, Konya 2014.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2023.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2023.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2023.

Sarıyıldız, Gülden, *Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909),* Der Yayınları, İstanbul 2004.

Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları,* T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 26, Ankara 2017.

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî,* hzl. Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

Şemseddin Sami, *Kâmusu'l- A'lâm,* C. II, Mihran Matbaası, İstanbul 1306.

Terzi, Arzu (Tozduman), "Hazîne-i Hâssa"*, DİA,* C. 17 (1998), s. 137-141.

Ürkmez, Naim, "Savaşın Öteki Yüzü: Romanya'daki 93 Harbi Esirleri", *Belleten,* C. 84, S. 300 (2020) s. 789-824.

EKLER

Ek 1. Plevneli Memurların Görev Yerleri ve İşe Başlama Tarihleri

Memur	**Tayin Edildiği Görev/ Görev Yeri (İşe Başlama Tarihi)**[98]
İbrahim Hakkı Efendi	1. Plevne Telgrafhânesi (Mart/Nisan /1859)[99] 2. Plevne Muhâbere Memurluğu (17 Haziran 1866) 3. Plevne İkinci Sınıf Muhâbere Memurluğu (13 Nisan 1868) 4. Maçin[100] Telgraf Merkezî Memurluğu (14 Eylül 1868) 5. Rusçuk ve Şumnu Telgrafhâneleri (14 Haziran 1877) 6. Balçık[101] Merkezî Müdürlüğü (13 Ocak 1878) 7. Asâkir-i Şâhâne Hizmeti (1878) 8. Menlik[102] Telgraf Merkezî Memurluğu (13 Haziran 1879) 9. Erciş Telgraf Merkezî Muhâbere Memurluğu (14 Aralık 1880) 10. Hakkâri Vilâyeti Telgraf ve Posta Baş Müdürlüğü Kitâbeti (14 Haziran 1881) 11. Mahmûdî[103] Merkezî Müdürlüğü (Temmuz 1881) 12. Posta Müdürlüğü (22 Temmuz 1883) 13. Bayezid Telgraf ve Posta Müdürlüğü (28 Kasım 1887)
Süleyman Bey	1. Plevne Kazası Tahrîrât Kalemi-Mülâzemet[104] (2 Ocak 1862) 2. Plevne Kazası Arâzî Kalemi (13 Ocak 1865) 3. Plevne Kazası Mal Müdürlüğü (Eylül 1874) 4. Herek[105] Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu (5 Nisan 1886) 5. Gemlik Kaza-i Müstantik Muâvinliği (7 Ekim 1889) 6. Gönen Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi Kitâbet ve Sandık Eminliği (28 Ağustos 1890)
İbrahim Nazmi Efendi	1. İzmid Sancağı Şeyhler Nahiyesi Müdüriyeti (Nisan/Mayıs 1880) 2. Akâbâd Nahiyesi[106] Müdüriyeti (14 Mart 1881)

[98] Listeler oluşturulurken memurların fiilî görevlerinden ziyade resmî atama durumları esas alınmıştır. Çeşitli sebeplerle göreve başlanmamış olsa dahi, ataması yapılmış olan görevler listeye dâhil edilmiştir. Liste, kronolojik sıra gözetilerek hazırlanmış ve aynı ünvana farklı tarihlerde yapılan mükerrer atamalara yer verilmemiştir. Ayrıca memurların görevleri esnasında gerçekleşen rütbe terfileri ile becayiş uygulamaları tabloya yansıtılmamıştır.

[99] Genellikle Hicri takvim baz alınmıştır. Bazı kişilerde ise Rumi takvim esas alınmıştır.

[100] O zaman bağlı olduğu idari birim: Tulca, Romanya (İzleyen bölümlerde görevlinin tayin edildiği yerin hangi idari birime bağlı olduğu bu usule uygun olarak gösterilecektir). (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 520).

[101] Varna, Bulgaristan Eyâleti (*a.g.e.,* s. 85).

[102] Selanik Vilâyeti (BOA, *DH.SAİDd.* 5/215).

[103] Van Vilâyeti (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 544).

[104] Stajyer memurluk veya bir nevi çıraklık sisteminden gelenler (Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s. 860).

[105] Bandırma Düyûn-ı Umûmiyye müdürlüğüne bağlı (BOA, *DH.SAİDd.* 117/123).

[106] Kandıra, İzmit merkez sancağı (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 18).

	3. Karasu Nahiyesi Müdüriyeti (13 Kasım 1881) 4. Şeyhler Nahiyesi Müdüriyeti (Mart 1883) 5. Garzan Kazası[107] Kaymakamlığı (28 Haziran 1889) 6. Göynük Kazası[108] Kaymakamlığı (6 Mart 1890) 7. Mudurnu Kazası[109] Kaymakamlığı (17 Nisan 1894) 8. Nallıhan Kazası[110] Kaymakamlığı (2 Kasım 1896) 9. Kalecik Kazası[111] Kaymakamlığı (28 Mart 1899) 10. Çubukâbâd Kazası[112] Kaymakamlığı (2 Eylül 1900) 11. Karaağaç Kazası Kaymakamlığı (20 Kasım 1902) 12. Nallıhan Kazası Kaymakamlığı (10 Mayıs 1904) 13. Akçaâbâd Kazası[113] Kaymakamlığı (16 Eylül 1907) 14. Çarşamba Kazası Kaymakamlığı (30 Mart 1909) 15. Fatsa Kazası Kaymakamlığı (29 Temmuz 1909)
Mustafa Nuri Efendi	1. Plevne Kazası Mal Kalemi- Mülâzemet (7 Kasım 1864) 2. Plevne Kazası Muhâsebe Kitâbeti (28 Nisan 1866) 3. Umûm-ı Muhâcirîn Komisyonu Muhâcirlere Yevmiye Tevzi‘ Kitâbeti (13 Aralık 1876) 4. Selimiye Mezbahane Şubesi Tevzi‘ Kitâbeti (Haziran 1877) 5. Hüdavendigâr Vilâyeti Matbaa Müdüriyeti (23 Nisan 1885)
Mehmed Hulusi Efendi	1. Plevne Kazası Rüsûmât İdaresi Duhân Kitâbeti (17 Mayıs 1866) 2. Plevne Kazası Vukûât Kitâbeti (17 Şubat 1871) 3. Plevne Kazası Rüsûmât İdaresi (15 Mayıs 1872) 4. Plevne Tahrîrât Başkitâbeti (1 Eylül 1872) 5. İkinci Ordu-yı Hümâyûn, Üçüncü Redif Alayı, Dördüncü Tümence Sâlis Taburu Tabur Kitâbeti (16 Temmuz 1876) 6. Rahovalı Mustafa Zeki Efendi’nin yanında hizmet etmiştir (15 Ekim 1878) 7. Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Heyet-i Teftişiye Kalemi (15 Mayıs 1880) 8. Eskişehir Taş Mâden-i Hümâyûnu Başkitâbeti (15 Ekim 1882) 9. Bulgardağı Mâden-i Hümâyûnu Tahrîrât Başkitâbeti (22 Temmuz 1893)
Yusuf Cevdet Bey	1. Hüdavendigâr Vilâyeti Bidâyet Mahkemesi Hukuk, Ceza ve daha sonra ise İcrâ ve İstintâk Dâireleri- Mülâzemet (Mayıs 1882) 2. Bursa Kurası Yoklama Kitâbeti (28 Şubat 1888) 3. Kirmasti Kazası[114] Nüfus Dâiresi (31 Mart 1890)

[107] Siirt (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 801).
[108] Kastamonu Vilâyeti (BOA, *DH.SAİDd.* 107/97).
[109] Kastamonu Vilâyeti (*a.g.b.*).
[110] Ankara Vilâyeti (*a.g.b.*).
[111] Ankara Vilâyeti (*a.g.b.*).
[112] Ankara Vilâyeti (*a.g.b.*).
[113] Trabzon Vilâyeti (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 16).
[114] Bursa Vilâyeti (BOA, *DH.SAİDd.* 33/21).

Mehmed Sadık Efendi	1. Rüsûmât Muhâfaza Müdürlüğü Dâiresi- Mülâzemet (1870/1871) 2. Deniz Muhâfaza Memurluğu (Haziran 1872/1873) 3. Burhaniye[115] Gümrüğü- Mübassır[116] (1878) 4. Dersaâdet Emtia-i Dâhiliye Gümrüğü İstimator[117] Muâvinliği (20 Kasım 1901) 5. Galata Emtia-i Ecnebiye Gümrüğü İcrâ İstimatorluğu (25 Şubat 1905)
Osman Saffet Bey	1. Mudanya Kazası Nüfus Memurluğu (7 Nisan 1890) 2. Mudanya Kazası Meclis İdaresi Müdde-i Umûmiliği (Fahri olarak ek görev) (17 Ağustos 1892) 3. Dersaâdet Emtia-i Ecnebiye Gümrüğü Nezâreti-Mülâzemet (8 Mayıs 1894) 4. Haydarpaşa Rüsûmât Müdüriyeti Sevk Memurluğu (22 Kasım 1894) 5. Bulgaristan'a Gönderilişi ve Göreve Başlaması (6 Mart 1895) 6. Haydarpaşa Rüsûmât Müdürlüğü (11 Şubat 1904) 7. Mâden Kömürü İdaresi Müfettişliği (14 Eylül 1903)
Ahmed Şevki Efendi	1. Plevne Rüsûmât İdaresi Kitâbeti (13 Temmuz 1872) 2. Plevne Menâfî'-i Umûmîye Sandığı Kitâbeti (14 Nisan 1873) 3. İzmir Sancağı Birgi Nahiyesi Âşâr Kitâbeti (Haziran 1878) 4. Manisa Papayani Duhân Fabrikası (Eylül/Ekim 1878) 5. Rüsûmât Nezâreti Bostancıbaşı Köprüsü Rüsûmât Memurluğu (Nisan/Mayıs 1882) 6. Bartın Rüsûmât İdaresi (18 Ekim 1882)
İbrahim Efendi	1. Plevne Rüsûmât İdaresi- Mülâzemet (Temmuz/Ağustos 1873) 2. Plevne Tütün Fabrikası (Ağustos 1874) 3. Plevne Tütün Fırka-i Teftişiye Süvari Kolculuğu (15 Nisan 1876) 4. Petriç[118] Rüsûmât İdaresi- Başkitâbeti (17 Temmuz 1878) 5. Petriç Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi Kolculuğu (30 Ekim 1888) 6. Çayağzı[119] Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu (14 Haziran 1890) 7. Sarışaban Kazası Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu (13 Kasım 1898)
Ahmed Sıdkı Efendi	1. Plevne Tahrîrât Kalemi- Mülâzemet 2. Plevne Tahrîr-i Emlâk Vukûât Kitâbeti Muâvinliği (18 Temmuz 1874) 3. Plevne Vukûât Kitâbeti (13 Mart 1877) 4. (Dersaadet) Muhâcirîn Komisyonu- Mülâzemet

[115] Balıkesir Vilâyeti (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 138).

[116] Gözetici, bekleyici bakıcı. Gümrüklerde arayıcı kâtipliğiyle muvazzaf memur (Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî,* s. 818).

[117] Gümrükte ticari mallara ve emtialara değer biçen memur (*a.g.e.,* s. 543).

[118] Siroz, Selanik Eyâleti (BOA, *DH.SAİDd.* 101/343).

[119] Siroz, Selanik Eyâleti (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 177).

	5. (Muhâcirîn Şubeleri) Kısıklı ve Bulgarlı Şubeleri Mukayyid Refâkati (6 Ocak 1878) 6. (Muhâcirîn) 18. 19. ve 20. Şubeler Kitâbeti (20 Nisan 1878) 7. Muhâcirîn Komisyonu Muhâsebe Kalemi (13 Ağustos 1880) 8. Meclis Kalemi (13 Nisan 1881) 9. Dâhiliye Nezâreti Muhâcirîn İdaresi Komisyonu Müsevvidliği[120] (16 Temmuz 1894) 10. Aşâir ve Muhâcirîn İdaresi Birinci Sınıf Hulefalığı (29 Ekim 1913)
Mehmed Tevfik Efendi	1. Plevne Kazası Arâzî Kalemi- Mülâzemet (17 Mart 1872) 2. Gelibolu Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü (17 Ekim 1882) 3. Gelibolu Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü Tuz Ambarı Memurluğu (19 Kasım 1882) 4. Pilmar[121] Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu (14 Şubat 1892)
Osman Saffet Bey	1. Hüdavendigâr Vilâyeti İstînâf Müdde-i Umûmiliği Kalemi- Mülâzemet (28 Ağustos 1889) 2. Mudanya Kazası Nüfus Memurluğu (4 Nisan 1890)
Ahmed Saffet Efendi	1. Plevne Zâbıta Kitâbeti (Temmuz/Ağustos (1875) 2. Dersaâdet Polisi (24 Ocak 1891) 3. Tüfenkhâne-i Âmire 4. Çatalca Merkez Kazası Piyade Tahsildarlığı (15 Ekim 1902) 5. Köprülü Kazası Âşâr İkinci Kitâbeti
Ahmed Sadık Efendi	1. Havran[122] Şosesi (14 Ağustos 1884) 2. Nâsıriye[123] Emlâk-i Hümâyûn Şubesi (28 Aralık 1887) 3. Hama[124] Emlâk-i Hümâyûn Şubesi Kitâbeti (13 Eylül 1888) 4. Havran ve Nîk Arâzî-i Seniyye Şubesi Memurluğu (4 Temmuz 1889) 5. Sâhibeyi Humr Mâden-i Hümâyûnu Memurluğu (18 Ekim 1893) 6. Beyrut Humr Mâdeni Ambar Memurluğu (10 Haziran 1903)
Mehmed Muhsin Efendi	Çatalça Mekteb-i İbtidâî Muallim-i Evvelliği (9 Nisan 1887)
Hasan Efendi	1. Yenice-i Vardar Kazası[125] Âşâr İdaresi (27 Mart 1881) 2. Yenice-i Vardar Kazası Âşâr-ı Kol Muharrirliği (1881-1882) 3. Yenice-i Vardar Kazası Tapu ve daha sonra Nüfus Kalemi (1882 sonrası)

[120] Resmî dairelerde özellikle yazışma ve resmî evrak kalemlerinde taslak metin yazan kâtipler için kullanılan bir tabirdir (Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2023, s. 629.)

[121] Midilli, Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 618)

[122] Suriye Vilâyeti (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 339).

[123] Basra Vilâyeti (*a.g.e.,* s. 575).

[124] Suriye Vilâyeti (*a.g.e.,* s. 325).

[125] Selanik Vilâyeti (*a.g.e.,* s. 811).

Vakanüvis

	4. Yenice-i Vardar Kazası Nüfus Kitâbeti (18 Mart 1887) 5. Pravişte Kazası[126] Nüfus Memurluğu (21 Ocak 1897) 6. Karaferye Kazası[127] Nüfus Memurluğu (14 Kasım 1905)
Ahmed Ragıp Efendi	Adliye Nezâreti İstatistik Kalemi- Mülâzemet (18 Temmuz 1881)
Mehmed Tevfik Efendi	1. Selanik Rüsûm-ı Sitte Tahrîrât Kalemi (9 Mayıs 1878) 2. Karaferye Kazası Tahrîrât Kalemi- Mülâzemet (17 Ocak 1881) 3. Manastır Vilâyeti Mektûbî Kalemi (27 Haziran 1883) 4. Manastır Vilâyeti İstînâf Mahkemesi Ceza Dâiresi Zâbıta Kitâbeti (19 Haziran 1885) 5. Kosova Vilâyeti İstînâf Mahkemesi Müdde-i Umûmiliği Kitâbeti (7 Mayıs 1887) 6. Üsküp Sancağı Bidâyet Mahkemesi Başkitâbeti (4 Kasım 1887) 7. İcrâ Memurluğu (27 Ocak 1892) 8. Adana Vilâyeti Kozan Sancağı Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmi Muâvinliği (21 Temmuz 1895) 9. Drama Sancağı Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmi Muâvinliği (3 Kasım 1896) 10. Mersin Sancağı Bidâyet Mahkemesi Ceza Dâiresi Riyâseti (8 Ağustos 1899) 11. Trabzon Vilâyeti Merkez Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmi Muâvinliği (14 Mart 1906)
Mehmed Ağa	Mihaliç Çiftlikât-ı Hümâyûnu Koruyuculuğu (18 Aralık 1906)
Selim Sabit Efendi	1. Silk-i Celîl-i Askerîye- Çavuş (1886/1887) 2. Selanik ve daha sonra Konya Vilâyetleri İstînâf Mahkemesi Kalemleri- Mülâzemet (22 Ekim 1894) 3. Konya Vilâyeti İstînâf Mahkemesi Zâbıta Kitâbeti (14 Ekim 1895 4. Seydişehir Kazası Bidâyet Mahkemesi İkinci Kitâbeti (15 Aralık 1895) 5. Asâkir-i Redifiye (Yunan Muharebesi Dönemi) Silah Altına Alınma (18 Mart 1897) 6. Koçhisar Kazası Bidâyet Mahkemesi Müstantik Muâvinliği (5 Kasım 1898) 7. Konya Vilâyeti İstînâf Mahkemesi Ceza Dâiresi Zâbıta Kitâbeti (26 Aralık 1898) 8. Konya Vilâyeti İstînâf Mahkemesi Müdde-i Umûmiliği
Ahmed Hulusi Efendi	1. Edirne Heyet-i Adliyesi- Müstantiklik Şehâdetnâmesi Ahzı (9 Ağustos 1905) 2. Şarköy Kazası Bidâyet Mahkemesi Müstantik Muâvinliği (13 Aralık 1892) 3. Şarköy Kazası Bidâyet Mahkemesi Zâbıta Kitâbeti (16 Ağustos 1894)

[126] Drama, Selanik Vilâyeti (*a.g.e.,* s. 625).

[127] Selanik Vilâyeti (BOA, *DH.SAİDd.* 33/281).

Vakanüvis

	4. Gümülcine Livası Neferlik Görevi (20 Kasım 1895) 5. Eğridere Kazası Bidâyet Mahkemesi Zâbıta Kitâbeti (11 Mayıs 1904) 6. Sultanyeri Kazası Bidâyet Mahkemesi Müstantikliği (15 Ağustos 1904) 7. Üsküdar Polis Komiserliği (9 Aralık 1909)
Çerkes Ali Ağa	1. Silk-i Celîl-i Askerîye- Askerlik Hizmetine Başlaması (17 Eylül 1890) 2. Mihaliç Çiftlikât-ı Hümâyûnu Koruyuculuğu (8 Mayıs 1901)
Mehmed Niyazi Bey	1. Rüsûmât Emânet-i Celîlesi Tercüme Kalemi- Mülâzemet (31 Ağustos 1892) 2. Galata Emtia-i Ecnebiye Gümrüğü Tercümanlık ve Manifesto Memurluğu (19 Ekim 1893) 3. Rüsûmât Emânet-i Celîlesi Tercüme Kalemi (21 Ağustos 1894) 4. Tercümân-ı Hakîkat Gazetesi Heyet-i Tahrîriye Üyeliği-Mülâzemet 6 Eylül 1895)
Mustafa Ahsen Bey	1. Hazine-i Hâssa-i Şâhâne Nezâreti Orman Memurluğu (4 Mart 1887) 2. Emlâk-i Hümâyûn İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Şubeleri Müdür Muâvinliği (12 Kasım 1888) 3. Hazine-i Hâssa-i Şâhâne Nezâreti Dava Vekâleti Muâvinliği (29 Kasım 1890) 4. Emlâk-i Hümâyûn Tokat Şubesi Memurluğu (5 Ekim 1891) 5. Emlâk-i Hümâyûn İkinci Şubesi- Nakil (13 Ocak 1892) 6. Rüsûmât Emânet-i Celîlesi Hukuk Müşâvirliği Refâkati (4 Haziran 1892) 7. Sirkeci Rüsûmât Müdüriyeti Manifesto Tezkere Kitâbeti (13 Ekim 1894) 8. İhrâcât Ambar Memurluğu (10 Haziran 1895) 9. Galata Emtia-i Dâhiliye Gümrüğü Nezâreti Muhâsebe Başkitâbeti (7 Mayıs 1895) 10. Emânet-i Celîle Muhâsebe Kalemi (15 Mart 1904)
Mustafa Haşim Efendi	Erzurum Vilâyeti Karakilise Kasabası Tahrîrât Kitâbeti (31 Mart 1889)
Abdi Efendi	1. Telgraf ve Posta Nezâreti Fabrikası 2. Yanya Vilâyeti Telgraf ve Posta Merkezî Makinacılığı (1 Nisan 1903) 3. Konya Vilâyeti Telgraf ve Posta Merkezî Makinacılığı (25 Ekim 1906)
Mehmed Bey	1. Selanik Rüsûmât Müdürlüğü (6 Nisan 1887) 2. Katrin[128] Rüsûmât İdaresi Kolculuğu (24 Eylül 1889) 3. Abagay? Rüsûmât İdaresi Kolculuğu (26 Aralık 1889) 4. Abagay? Rüsûmât İdaresi Süvari Kolculuğu (2 Ekim 1890)

[128] Selanik Vilâyeti (BOA, *DH.SAİDd.* 193/313).

	5. Selanik Emtia-i Dâhiliye Gümrüğü Muhâfaza Kolculuğu (26 Haziran 1898) 6. Sahil Muhâfaza Memurluğu (7 Temmuz 1903) 7. Selanik İhrâcât Gümrüğü Müdürlüğü Muhâfaza Memurluğu (14 Temmuz 1910) 8. Selanik İstasyon Şubesi Muhâfaza Memurluğu (14 Kasım 1911) 9. İzmir İhrâcât Gümrüğü Muhâfaza Memurluğu (14 Aralık 1911)
Mehmed İzzet Efendi	1. Ereğli Kazası Ağnâm ve Hayvanât-ı Ehlî Ta'dad ve Yoklama Müfettişliği (Şubat/ Mart 1907) 2. Ereğli Kazası Mal Müdür Muâvinliği (1907) 3. Ereğli Kazası Maârif Komisyonu Riyâseti- Fahri (16 Kasım 1907 4. Yalvaç Kazası Mal Müdür Muâvinliği (1907-1908) 5.Akşehir Kazası Mal Müdür Muâvinliği (1909) 6. Akşehir Kazası Mal Müdürlüğü (20 Ağustos 1910
Osman Nuri Efendi	1. Çerkez Kazası Mal Kalemi- Mülâzemet (13 Mayıs 1886) 2. Çerkez Kazası Nüfus Kitâbeti (27 Ekim 1888) 3. Ziraat Bankası Sandığı Muhâsebe Kitâbeti (5 Kasım 1892) 4. Beyşehir Ziraat Bankası Sandığı Muhâsebe Kitâbeti (11 Mart 1905) 5. Hayfa[129] Ziraat Bankası Sandığı Muhâsebe Kitâbeti (29 Ağustos 1905) 6. Bergama Ziraat Bankası Sandığı Muhâsebe Kitâbeti (30 Ocak 1907) 7. Ereğli Mâdeni Muhâsebe Başkitâbeti (4 Şubat 1909)
İbrahim Efendi	1. Resne Nahiyesi Müdürlüğü (16 Eylül 1896) 2. Yanya Vilâyeti Iskırapar Kazası Kaymakamlığı (14 Ağustos 1902) 3. Yanya Vilâyeti Luşne Kazası Kaymakamlığı (9 Haziran 1906) 4. Yanya Vilâyeti Himara Kazası Kaymakamlığı (7 Eylül 1908) 5. Kosova Vilâyeti Luma Kazası Kaymakamlığı (2 Mart 1909) 6. Kosova Vilâyeti Kratova Kazası Kaymakamlığı (19 Ocak 1910) 7. Kosova Vilâyeti Radovişte Kazası Kaymakamlığı (1 Ağustos 1911) 8. Avanos Kazası Kaymakamlığı (2 Kasım 1912)
Ahmed Celaleddin Efendi	1. Askerlik Hizmeti- Asker (14 Mayıs 1892) 2. Askerlik Hizmeti- Çavuş (13 Aralık 1896) 3. Ticâret ve Nâfia Nezâreti Tercüme Kalemi- Mülâzemet (13 Ağustos 1898) 4. Hicaz Demiryolu Komisyonu Umûr-ı Tahrîriye
Ahmed Fikri Efendi	1. Çerkes Kazası Tahrîrât Kalemi- Mülâzemet (13 Ağustos 1887) 2. Bolu Muhâsebe Kalemi Evrâk Mukayyidliği (28 Kasım 1888) 3. Kastamonu Orman İdaresi İkinci Kitâbeti (27 Eylül 1889) 4. Kastamonu Merkez Tapu Kitâbeti (13 Aralık 1890) 5. Kastamonu Nâfia İdaresi Kitâbeti (31 Aralık 1891)

[129] Beyrut Vilâyeti (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 341).

	6. Meclis İdare-i Vilâyet İkinci Kitâbeti (19 Mart 1892)
Halil Efendi	1. Yüzbaşı (13 Haziran 1897) 2. Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Merkez Hastanesi Tabipliği (28 Aralık 1896) 3. Matbah-ı Âmire Tıp Muâvinliği (30 Mayıs 1898) 4. Mâbeyn-i Hümâyûn Eczahânesi 5. Saray-ı Hümâyûn Erzâk-i Umûmîyye Ambarı Muâyene Komisyonu Azalığı (20 Eylül 1898)
İsmail Mahir Efendi	1. Selanik Vilâyeti Karaferye Kazası- Ta'dâd-ı Ağnâm Muharrirliği (13 Mart 1891) 2. Gevgili Kazası[130] Nüfus Kitâbeti (13 Mayıs 1893) 3. Vodina Kazası[131] Nüfus Kitâbeti (19 Şubat 1896) 4. Avrethisarı Kazası[132] Nüfus Memurluğu (27 Mayıs 1897) 5. Karaferye Kazası Nüfus Memurluğu (9 Ocak 1901) 6. Doyran Kazası[133] Nüfus Memurluğu (10 Kasım 1903) 7. Menemen Kazası Nüfus Memurluğu (1 Ocak 1904) 8. Gevgili Kazası Nüfus Kitâbeti
Mehmed Galip Efendi	1. Tophane-i Âmire'ye Mensup İdâdîye İkinci Alayı Birinci Taburunun Birinci Bölüğünün Üçüncü Çavuşluğu (21 Aralık 1881) 3. Saray-ı Hümâyûn Erzâk Ambarı İdare Kalemi (5 Ekim 1898) 4. Hazine-i Hâssa-i Şâhâne Emlâk-i Hümâyûn Komisyonu Mukayyidliği (26 Temmuz 1899) 5. Hazine-i Hâssa-i Şâhâne Emlâk-i Hümâyûn Komisyonu Zâbıt Kitâbeti (6 Şubat 1905) 6. Emlâk-i Müdevverre Komisyonu Kalemi 7. Emlâk Şubesi İkinci Sınıf Kitâbeti (14 Eylül 1909) 8. Emlâk Müdürlüğü- Emlâk Kalemi (15 Mart 1910)
Mehmed Salim Efendi	Mihaliç Kazası Belediye Tabâbetliği (13 Kasım 1896)
Hasan Basri Efendi	1. Rüsûmât Emânet-i Celîlesi Evrâk Kalemi (3 Mart 1895) 2. Rüsûmât Emânet-i Celîlesi Mektûbî Kalemi (14 Eylül 1904) 3. Selanik Rüsûmât Nezâreti Tahrîrât Başkitâbeti Muâvinliği (22 Mayıs 1907) 4. Antalya Rüsûmât Müdürlüğü Başkitâbeti (30 Kasım 1910) 5. Kavala Rüsûmât Müdürlüğü- İkinci Sınıf Kitâbeti (24 Mayıs 1911) 6. Beyrut İthalat Gümrüğü- İkinci Sınıf Kitâbeti (5 Ekim 1913)
Recep Remzi Efendi	1. Pilmar Kazası Nüfus Kitâbeti (27 Nisan 1895) 2. Gönüllü olarak Askerlik- Serçavuş (2 Ocak 1896) 3. Gelibolu Sancağı Vergi Kalemi- Mülâzemet (2 Mart 1910)

[130] Selanik Vilâyeti (BOA, *DH.SAİDd.* 170/7).
[131] Selanik Vilâyeti (*a.g.b.*).
[132] Selanik Vilâyeti (*a.g.b.*).
[133] Selanik Vilâyeti (*a.g.b.*).

Mehmed Latif Efendi	1. Bandırma Düyûn-ı Umûmiyye Merkezî Müdürlüğü Muhâsebe Kalemi- Mülâzemet (24 Şubat 1891) 2. Bandırma Düyûn-ı Umûmiyye- İstimâra[134] Kitâbeti (25 Kasım 1891) 3. Bandırma Düyûn-ı Umûmiyye Merkezî Müdürlüğü Harîr ve Koza Müzâyede Kitâbeti (14 Haziran 1892) 4. Bandırma Düyûn-ı Umûmiyye Merkezî Müdürlüğü Sayd-ı Mâhî Kitâbeti Muâvinliği (13 Eylül 1892) 5. Bandırma Düyûn-ı Umûmiyye Merkezî Müdürlüğü Muhâsebe Kalemi Refîk-i Sâlis ve Tezkire Muharrirliği (13 Ekim 1892)
Mustafa Saffet Efendi	1. Bursa Telgrafhânesi Mülâzemet (1889/1890) 2. Adana Telgraf Merkezî Muhâbere Memurluğu (1 Ekim 1892) 3. Antakya Telgraf Merkezî Muhâbere Memurluğu (5 Temmuz 1893) 4. Cidde Telgraf Merkezî Muhâbere Memurluğu (22 Kasım 1894) 5. Yemen Telgraf Merkezî Muhâbere Memurluğu (17 Ocak 1895) 6. Yanya Vilâyeti Telgraf Posta Merkezî Muhâbere Memurluğu (7 Eylül 1896) 7. Cemernik[135] Telgraf ve Posta Merkezî Müdürlüğü (6 Mayıs 1897) 8. Yanya Vilâyeti Telgraf ve Posta Merkezî Muhâbere Memurluğu (14 Mayıs 1898) 9. Keban Mâdeni Telgraf ve Posta Merkezî Müdürlüğü (19 Ekim 1898) 10. Erzurum Vilâyeti Telgraf ve Posta Merkezî Muhâbere Memurluğu (12 Ağustos 1903) 11. Aşhak[136] Telgraf ve Posta Merkezî Müdürlüğü (16 Ağustos 1904) 12. Palu[137] Telgraf ve Posta Merkezî Müdürlüğü (14 Haziran 1905) 13. Diyarbakır Vilâyeti Telgraf ve Posta Merkezî Muhâbere Memurluğu (16 Mayıs 1906) 14. Diyarbakır Vilâyeti Telgraf ve Posta Merkezî Mukayyidliği (14 Ağustos 1906) 15. Horasan Merkezî Müdürlüğü (1 Temmuz 1907) 16. Bulanık[138] Merkezî Müdürlüğü (9 Temmuz 1908)
Ahmed Refik Efendi	1. Eminönü ve Meyve Gümrüğü Şîre Memuriyeti (17 Eylül 1893) 2. Galata Müskirât Şubesi Müdürlüğü- Mülâzemet (18 Kasım 1893)

[134] Gümrükte ticari mallara ve emtialara değer biçen memur (Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî,* s. 542).
[135] Yanya Vilâyeti (BOA, *DH.SAİDd.* 52/139).
[136] Erzurum Vilâyeti (*a.g.b.*).
[137] Diyarbakır Vilâyeti (*a.g.b.*).
[138] Muş, Bitlis Vilâyeti (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* s. 136)

Vakanüvis

	3. Eminönü ve Meyve Gümrüğü Şîre Memurluğu (14 Eylül 1894) 4. Galata Müskirât Şubesi Müdürlüğü- Mülâzemet (10 Kasım 1894) 5. Müskirât Nezâreti Memurluğu (13 Haziran 1895) 6. Galata Müskirât Şubesi Müdürlüğü- Tezâkir Muharriri Muâvinliği (13 Temmuz 1895) 7. Müskirât Nezâreti Tezâkir-i Müterâkime Ahmâl Kitâbeti (26 Kasım 1898)
Halil Efendi	1. Bahr-ı Sefîd Boğazı Askerî Telgraf Bölüğü Gönüllü (1898/1899) 2. Bîsân[139] Telgraf ve Posta Merkezî- Çavuş (3 Ocak 1903) 3. Bîsân Telgraf ve Posta Merkezî Muharrerât Muhassıllığı (28 Mayıs 1904) 4. Dersaâdet Telgraf ve Posta Merkezî Müvezziliği (13 Şubat 1905) 5. Ortaköy Telgraf ve Posta Merkezî Müvezziliği (26 Şubat 1906) 6. Kavala Telgraf ve Posta Merkezî Çavuş (1 Temmuz 197) 7. Kavala Telgraf ve Posta Merkezî Muhâbere Memurluğu (6 Ağustos 1908) 8. Erzin[140] Telgraf ve Posta Merkezî Muhâbere Memurluğu (6 Mayıs 1909)
Mehmed Hayri Efendi	1. Karakilise Telgraf Merkezî- (Mülâzemet) Muhâbere Memurluğu (1887/ 1888) 2. Erzurum Telgraf Merkezî Muhâbere Memurluğu (28 Mayıs 1895)
Mustafa Şevki Efendi	1. Bâb-ı Meşîhat Bâb-ı Mahkeme-i Şer'iyye (22 Ekim 1891) 2. Yenice-i Vardar Kazası Mal Kalemi- Mülâzemet (17 Ağustos 1893) 4. Yenice-i Vardar Kazası Ağnâm Muhâfaza Memurluğu (1895) 5. Polis (17 Aralık 1895) 6. Evkâf-ı Hümâyûn- Evrâk Kalemi- Mülâzemet (31 Ağustos 1896) 6. Saray-ı Hümâyûn Cenâb-ı Mülûkâne Eczâhânesi Kitâbeti (26 Haziran 1898)
Yusuf Ziyaeddin Efendi	Kuleli Askerî İdâdîsi Yazmanlığı (31 Mayıs 1910)

Extended Abstract

[139] Beyrut Vilâyeti (BOA, *DH.SAİDd.* 156/369).

[140] Posta mektuplarını sahiplerine dağıtan görevli (Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s. 902).

This study examines Ottoman bureaucrats born in Plevna (present-day Pleven, Bulgaria), as recorded in the Sicill-i Ahvâl Books, a set of personnel registers maintained during the late Ottoman period to document the biographical and professional details of civil servants. By analyzing their socio-cultural backgrounds, educational experiences, administrative roles, and salaries, the study aims to provide a comprehensive understanding of the contributions made by provincially born officials to the Ottoman state.

One of the study's significant findings is the religious homogeneity among these bureaucrats, all of whom were identified as Muslim. Some even traced their ancestry to prominent historical figures, such as Gazi Mihal Bey, a notable personality in early Ottoman history. The family backgrounds of these officials were diverse, encompassing various strata of Ottoman society. Their fathers' occupations ranged from religious scholars, traders, and butchers to preachers, farmers, and postal workers. This occupational variety indicates that the Ottoman bureaucracy was not exclusively composed of the military or religious elite. Individuals from commercial and artisanal backgrounds also had access to bureaucratic careers.

Particularly noteworthy is the representation of children from religious and scholarly families with titles such as Hoca (teacher), Hafız (memorizer of the Qur'an), and Müderris (Islamic scholar) within the civil service. However, the presence of children from artisanal backgrounds, including butchers and saddle makers, underscores the inclusivity of the bureaucratic structure. This composition reveals that the late Ottoman state was open to recruiting officials from multiple socio-economic groups, particularly those who possessed adequate educational qualifications and social capital.

The educational backgrounds of these bureaucrats reflect a combination of traditional Islamic instruction and increasingly modernized education. Most attended Sıbyân Mektepleri, the basic elementary schools of the Ottoman Empire, which offered instruction in literacy and religious subjects. From there, many progressed to Rüşdiye (secondary schools) or Medrese (Islamic theological institutions). A smaller number attended more advanced, Western-oriented institutions such as the Mekteb-i Tıbbiyye-i Askerîyye (Military Medical School), Mekteb-i Sultânî (Galatasaray High School), and Dârüşşafaka (a modern orphan school).

The growing presence of graduates from modern institutions among Plevna-born bureaucrats reflects the broader transformation of the Ottoman state during and after the Tanzimat period. The modernization of the educational system aimed to produce a professionalized bureaucratic class capable of supporting the state's reform agenda. Institutions such as Mekteb-i

Mülkiye and Askerî Rüşdiye began to supplement, and in some cases replace, traditional educational pathways. While most bureaucrats still emerged from religious schools, the emergence of modern school graduates marks a significant shift in the sociological profile of the Ottoman administrative elite.

Language proficiency played a crucial role in the late Ottoman bureaucracy, especially during a period of expanding diplomatic and commercial relations with Europe. While most bureaucrats were literate in Ottoman Turkish, many were also proficient in Arabic and Persian, which were essential for religious scholarship and state correspondence. A notable minority also had command of European languages such as French, English, Russian, and Greek, often acquired through education at Western-style institutions like Mekteb-i Sultânî and Dârüşşafaka.

This multilingualism reflects the adaptive and hybrid character of the late Ottoman state, which required civil servants to be familiar with both Islamic and Western knowledge systems. Such linguistic skills were not merely cultural assets but practical necessities, especially in the diplomatic corps and financial institutions engaged with foreign governments and creditors.

Plevna-born bureaucrats primarily served in district administrations, law enforcement, and commercial offices. These roles highlight their central importance in local governance and economic regulation. Their careers shed light on the state's efforts to strengthen local administration by integrating educated provincial figures into the civil service.

The study identifies a range of entry points into public service, including formal appointments, voluntary enlistment, military service, temporary assignments, paid internships, and daily wage contracts. This diversity indicates a flexible recruitment system that accommodated varying levels of education and social status.

The ages at which bureaucrats began their careers ranged from twelve to forty-four, with a concentration between eighteen and twenty-two, corresponding to the completion of formal education. The inclusion of child recruits, such as Mehmed Hayri Efendi who started at twelve, illustrates the early incorporation of talented youth. In contrast, older entrants often transitioned from other occupations.

Bureaucrats typically held titles such as Efendi, Hacı, Hafız, Dervişzâde, Bey, and Ağa. These were markers of educational attainment, religious devotion, familial background, or administrative and military rank. Such titles functioned as symbolic capital, conveying professional qualifications and social legitimacy within the bureaucracy.

Analysis of salary data reveals substantial disparities in compensation, closely tied to institutional affiliation, rank, and geographic placement. Salaries ranged from 30 to 2,000 kuruş, with an average of 467 kuruş. Lower salaries were typical for entry-level or training positions, while higher salaries were awarded to direct appointees and high-ranking officials.

Institutions such as the Galata Internal Goods Customs Directorate paid significantly more than peripheral offices like the Rüsûmât Emânet-i Celîlesi, which handled minor fiscal tasks. This disparity highlights the Ottoman state's prioritization of strategic institutions, particularly those related to customs, foreign trade, and finance, over local administrative units, which often operated with limited funding.

These patterns reflect not only institutional priorities but also the fiscal geography of the Ottoman Empire. The capital and its financial organs commanded a disproportionate share of resources. In contrast, provincial bureaucracies, though essential to daily governance, remained underfunded.

This centralization corresponds to broader fiscal strategies in the nineteenth century, especially in response to European creditors and institutions like the Düyûn-ı Umûmiyye (Public Debt Administration). Fiscal centralization aimed to manage foreign debt and tax revenues effectively, often at the expense of rural and provincial administrations.

The emergence and incorporation of Plevna-born bureaucrats must be viewed within the broader context of Ottoman administrative reform. The Tanzimat and Islahat periods marked efforts to create a more rational, efficient, and professional bureaucracy. These reforms expanded access to public service, particularly for individuals from diverse socio-economic backgrounds.

Another important theme is identity formation. Though born in peripheral regions, many of these officials developed a strong sense of imperial belonging, reinforced through their integration into centralized administrative structures. Their adoption of formal titles, multilingual skills, and adherence to bureaucratic norms suggest that they viewed themselves not merely as provincial functionaries but as agents of imperial governance.

Bureaucratic careers also functioned as mechanisms of social mobility and cultural integration, drawing individuals from disparate social groups into a shared administrative culture. This process often entailed a negotiation between local identities and imperial expectations, particularly under Sultan Abdülhamid II, who emphasized loyalty and piety. In this sense, the Ottoman bureaucracy served not only as a tool of governance but also as a vehicle for shaping imperial identity.

The careers of Plevna-born officials highlight both the successes and limitations of bureaucratic reform. Some individuals advanced through meritocratic processes supported by modern schooling and examinations. Others relied on familial networks, patronage, or religious credentials. This duality reflects the transitional nature of the late Ottoman bureaucracy, a system situated between entrenched hierarchies and emerging ideals of merit and professionalism.

Finally, the participation of these officials in institutions ranging from local courts to customs houses and public debt offices demonstrates the central administration's reliance on provincial elites. These bureaucrats were not merely subjects of governance but also active agents of reform and revenue extraction. Their careers, as recorded in the Sicill-i Ahvâl Books, offer insight into the empire's broader efforts to adapt to internal challenges and external pressures in an era of transformation.

In conclusion, this study demonstrates that Ottoman bureaucrats from Plevna were not only essential to the functioning of provincial administration but also representative of the wider processes of bureaucratic modernization. Their diverse origins, evolving educational profiles, and range of administrative roles challenge the notion of a rigid, elitist bureaucracy. Instead, the data reveal a complex and dynamic system that was gradually becoming more inclusive, specialized, and modernized in the late nineteenth century. The salaries, titles, and linguistic abilities of these officials provide a microcosmic view of an evolving imperial structure, one in which reform and tradition coexisted in the service of state-building.